

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Бахмутський навчально-науковий професійно-педагогічний інститут
Кафедра економіки підприємств та менеджменту

До захисту допущено

Завідувач кафедри

Ганна МИХАЛЬЧЕНКО
(ім'я, прізвище)

«09» грудня 2024 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЄКТ)

рівень вищої освіти _____ другий (магістерський) _____

спеціальність _____ 281 Публічне управління та адміністрування _____

освітньо-професійна програма Публічне управління та адміністрування
тема Міжнародний досвід правового забезпечення підвищення ефективності системи соціального захисту населення

Виконав(ла)

здобувач(ка) групи БД-Пу23мг
(шифр групи)

Волошин Єгор
(ім'я, прізвище)

Керівник роботи

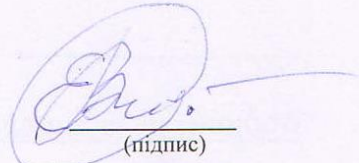
к.е.н., доц. Олена АТАЄВА
(науковий ступінь, вчене звання, ім'я, прізвище)

Рецензент роботи

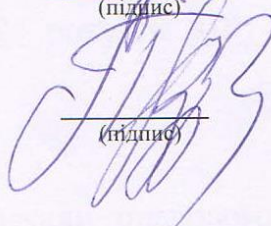
к.е.н. доц. Марина ПЕТЧЕНКО
(науковий ступінь, вчене звання, ім'я, прізвище)

Консультант

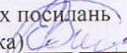
(науковий ступінь, вчене звання, ім'я, прізвище)

(підпис)

(підпис)

(підпис)

(підпис)

Засвідчую, що у цій роботі
немає цитат та вилучень з
праць інших авторів без
відповідних посилань
здобувач (ка)
(підпис)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Факультет/ННІ Бахмутський навчально-науковий професійно-педагогічний інститутКафедра Економіки підприємств та менеджментуРівень вищої освіти другий (магістерський)Спеціальність 281 Публічне управління та адмініструванняОсвітньо-професійна програма Публічне управління та адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

(підпис)

Ганна МИХАЛЬЧЕНКО

(ім'я, прізвище)

«09» грудня 2024 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ (ПРОЄКТ)

Волошин Єгор Андрійович

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)

1. Тема Міжнародний досвід правового забезпечення підвищення ефективності системи соціального захисту населеннякерівник роботи Атаєва Олена Алімівна, к.е.н, доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від «08» жовтня 2024 року № 5101-5/3236

2. Строк подання здобувачем роботи «02» грудня 2024 р.

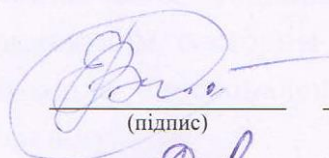
3. Перелік питань, які потрібно розробити: Теоретичні засади правового забезпечення соціального захисту в міжнародному контексті. Сутність соціального захисту: міжнародні концепції та підходи. Еволюція міжнародних стандартів соціального захисту: історичний розвиток та ключові етапи. Моделі соціального забезпечення у міжнародному контексті. Європейські моделі соціального захисту. Американська модель соціального захисту. Досвід азійських країн у побудові системи соціального захисту. Інтеграція міжнародного досвіду в удосконаленні систем соціального захисту. Використання інноваційних підходів у соціальному захисті на основі міжнародного досвіду. Механізми міжнародної співпраці у сфері соціального захисту. Перспективи гармонізації правових систем соціального захисту в умовах глобалізації.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Огляд літературних джерел, нових розробок, опублікованих даних та іншої інформації, пов'язаної з темою роботи
2	Обґрунтування теоретичної бази обраної проблеми
3	Розробка перспективних гармонізаційних правових систем соціального захисту в умовах глобалізації
4	Оформлення першого варіанту тексту, подання його на ознайомлення науковому керівнику
5	Усунення недоліків, написання остаточного варіанту тексту, оформлення дипломної роботи
6	Подання роботи на кафедру, перевірка на плагіат та зовнішнє рецензування роботи
7	Захист дипломної роботи у ЕК

5. Дата видачі завдання «08» жовтня 2024 р.

Здобувач(ка)

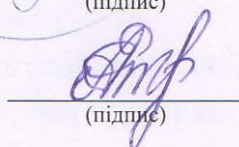

(підпис)

Єгор ВОЛОШИН

(ім'я, прізвище)

Керівник роботи

(підпис)

Олена АТАЄВА

(ім'я, прізвище)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота на тему: «Міжнародний досвід правового забезпечення підвищення ефективності системи соціального захисту населення».

Містить: 80 сторінок, 17 таблиць, 11 рисунків, 85 використаних джерел інформації.

Метою даної роботи є аналіз міжнародного досвіду правового забезпечення ефективності систем соціального захисту, визначення їх переваг і недоліків, а також формування рекомендацій щодо використання інноваційних підходів у контексті сучасних глобальних викликів.

Для досягнення мети передбачено вирішення таких завдань, як дослідження теоретичних основ соціального захисту та правового забезпечення у міжнародному контексті; визначення основних моделей соціального захисту, їх сильні сторони та недоліки; оцінка сучасних інноваційних підходів до забезпечення соціального захисту, таких як цифровізація, партнерство з приватним сектором та управління на основі даних; розробка рекомендацій щодо вдосконалення соціальних систем із використанням міжнародного досвіду.

Об'єктом дослідження є система міжнародних стандартів соціального захисту як сукупність принципів, норм і практик, що регулюють права та соціальні гарантії для забезпечення добробуту різних груп населення.

Предметом дослідження є історична еволюція міжнародних стандартів соціального захисту, зокрема ключові етапи, процеси та чинники, які вплинули на їх розвиток у різні історичні періоди (доіндустріальний, індустріальний та постіндустріальний).

Наукова новизна роботи полягає у комплексному підході до аналізу міжнародного досвіду правового забезпечення соціального захисту з акцентом на інноваційних підходах. У роботі узагальнено найкращі практики з різних країн, зокрема цифровізацію соціальних послуг (Естонія, Сінгапур), інклюзивність (Канада, Німеччина), партнерство з приватним сектором (США, Австралія) та управління на основі даних (Велика Британія, Нідерланди). Вперше запропоновано методологічний підхід до інтеграції інновацій у систему соціального захисту в умовах глобальних викликів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ, МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ, ЕВОЛЮЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК, МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ (МОП), СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ.

ABSTRACT

Diploma work on the topic: “International experience of legal support for improving the efficiency of the social protection system”.

Contains: 80 pages, 17 tables, 11 figures, 85 sources of information.

The purpose of this work is to analyze the international experience of legal support for the effectiveness of social protection systems, to identify their advantages and disadvantages, and to formulate recommendations for the use of innovative approaches in the context of modern global challenges.

In order to achieve this goal, the following tasks are envisaged: to study the theoretical foundations of social protection and legal provision in the international context; to identify the main models of social protection, their strengths and weaknesses; to assess modern innovative approaches to social protection, such as digitalization, partnership with the private sector and data-driven management; to develop recommendations for improving social systems using international experience.

The object of the study is the system of international standards of social protection as a set of principles, norms and practices governing the rights and social guarantees to ensure the well-being of different groups of the population.

The subject of the study is the historical evolution of international social protection standards, in particular, the key stages, processes and factors that influenced their development in different historical periods (pre-industrial, industrial and post-industrial).

The scientific novelty of the work lies in a comprehensive approach to analyzing the international experience of legal provision of social protection with an emphasis on innovative approaches. The paper summarizes the best practices from different countries, including the digitalization of social services (Estonia, Singapore), inclusiveness (Canada, Germany), partnership with the private sector (USA, Australia), and data-driven management (UK, Netherlands). For the first time, a methodological approach to integrating innovations into the social protection system in the context of global challenges is proposed.

KEYWORDS: SOCIAL PROTECTION, INTERNATIONAL STANDARDS, EVOLUTION OF SOCIAL SECURITY, HISTORICAL DEVELOPMENT, INTERNATIONAL LABOR ORGANIZATION (ILO), SOCIAL INSURANCE.

ЗМІСТ

Вступ.....	7
Розділ 1. Теоретичні засади правового забезпечення соціального захисту в міжнародному контексті.....	10
1.1. Сутність соціального захисту: міжнародні концепції та підходи.....	10
1.2. Еволюція міжнародних стандартів соціального захисту: історичний розвиток та ключові етапи.....	20
1.3. Особливості правового регулювання соціального захисту в зарубіжних країнах.....	26
Розділ 2. Моделі соціального забезпечення у міжнародному контексті....	35
2.1. Європейські моделі соціального захисту: скандинавський, континентальний, англосаксонський підходи.....	35
2.2. Американська модель соціального захисту: характерні особливості та правове регулювання.....	40
2.3. Досвід азійських країн у побудові системи соціального захисту: приклади Японії, Південної Кореї, Сінгапуру.....	46
Розділ 3 Інтеграція міжнародного досвіду в удосконаленні систем соціального захисту.....	52
3.1. Використання інноваційних підходів у соціальному захисті на основі міжнародного досвіду.....	52
3.2. Механізми міжнародної співпраці у сфері соціального захисту.....	61
3.3. Перспективи гармонізації правових систем соціального захисту в умовах глобалізації.....	66
Висновки.....	71
Список використаних джерел	74

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Соціальний захист є одним із найважливіших елементів державної політики, спрямованим на підтримку добробуту громадян, забезпечення соціальної стабільності та зменшення нерівності у суспільстві. Ефективність системи соціального захисту залежить від багатьох факторів: економічного розвитку, правового регулювання, соціальної культури та інноваційного потенціалу держави. У сучасних умовах глобалізації, старіння населення, міграційних криз, економічної нерівності та пандемій зростає необхідність у пошуку нових підходів до забезпечення соціального захисту.

Актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю вивчення міжнародного досвіду, оскільки жодна країна не є ізольованою у вирішенні соціальних проблем. Кожна держава використовує власну модель соціального захисту, яка є результатом історичних, економічних і культурних особливостей. Аналіз цих моделей дозволяє визначити їх сильні сторони, слабкості та можливості адаптації для інших країн.

Інноваційні підходи до соціального захисту, такі як цифровізація, управління на основі даних, інклюзивність, партнерство держави та приватного сектору, стали визначальними у багатьох країнах. Вони спрямовані на підвищення прозорості, ефективності та доступності соціальних програм. У цьому контексті міжнародний досвід є цінним джерелом ідей для подальшого вдосконалення системи соціального захисту.

Дослідження міжнародних моделей соціального захисту також важливе для подолання викликів сучасності. Проблеми соціального захисту населення представлено у працях провідних науковців: Трощинський В.П., Борецька Н.П., Качуренко Ю.К., Скуратівський В.А., Ситник П.К., Бригадін П., Бакиров В., Даниленко І., Кизилова К., Кузина І., Тарасенко Д.Л., Куценко О.Д., Чечель А.О. та інші.

Старіння населення створює додатковий тиск на пенсійні системи. Міграція збільшує навантаження на державні ресурси. Пандемії, такі як COVID-19, підкреслили необхідність швидкої адаптації соціальних систем до непередбачуваних ситуацій. Усі ці аспекти доводять, що тема дослідження є не лише актуальною, але й вкрай важливою для забезпечення сталого розвитку суспільств.

Метою даної роботи є аналіз міжнародного досвіду правового забезпечення ефективності систем соціального захисту, визначення їх переваг і недоліків, а також формування рекомендацій щодо використання інноваційних підходів у контексті сучасних глобальних викликів.

Для досягнення мети передбачено вирішення таких завдань:

1. Дослідити теоретичні основи соціального захисту та правового забезпечення у міжнародному контексті.
2. Визначити основні моделі соціального захисту, їх сильні сторони та недоліки.
3. Оцінити сучасні інноваційні підходи до забезпечення соціального захисту, такі як цифровізація, партнерство з приватним сектором та управління на основі даних.
4. Розробити рекомендації щодо вдосконалення соціальних систем із використанням міжнародного досвіду.

Об'єктом дослідження є система міжнародних стандартів соціального захисту як сукупність принципів, норм і практик, що регулюють права та соціальні гарантії для забезпечення добробуту різних груп населення.

Предметом дослідження є історична еволюція міжнародних стандартів соціального захисту, зокрема ключові етапи, процеси та чинники, які вплинули на їх розвиток у різні історичні періоди (доіндустріальний, індустріальний та постіндустріальний).

Інформаційну базу дослідження складають: міжнародні нормативно-правові акти та документи, наукові дослідження, архівні матеріали, офіційна статистика та звітність, інтернет-ресурси, емпіричні дані. Ця багатокomпонентна

інформаційна база дозволяє забезпечити всебічний аналіз теми, поєднуючи теоретичні й практичні аспекти.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному підході до аналізу міжнародного досвіду правового забезпечення соціального захисту з акцентом на інноваційних підходах. У роботі узагальнено найкращі практики з різних країн, зокрема цифровізацію соціальних послуг (Естонія, Сінгапур), інклюзивність (Канада, Німеччина), партнерство з приватним сектором (США, Австралія) та управління на основі даних (Велика Британія, Нідерланди). Вперше запропоновано методологічний підхід до інтеграції інновацій у систему соціального захисту в умовах глобальних викликів.

Також вивчено вплив сучасних викликів, таких як пандемії, старіння населення та економічна нерівність, на ефективність соціальних систем. Запропоновані рекомендації базуються на багатовекторному аналізі міжнародного досвіду та мають прикладний характер.

Апробація та реалізація результатів. Основні положення та результати дослідження були представлені на наукових конференціях, присвячених проблемам соціального захисту, правового регулювання та інноваційних практик. Робота отримала схвальні відгуки експертів у галузі соціального права та соціального забезпечення. Окремі положення дослідження були опубліковані на VIII міжнародній науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених «*Студенти та молодь – для майбутнього країни*», яка відбулася в Бахмутському навчально-науковому професійно-педагогічному інституті Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна 14-15 листопада 2024 р. за темою: «*Міжнародні моделі правового забезпечення: оптимізація системи соціального захисту населення*» [13].

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В МІЖНАРОДНОМУ КОНТЕКСТІ

1.1. Сутність соціального захисту: міжнародні концепції та підходи

Соціальний захист є одним із ключових інструментів забезпечення соціальної рівності та підтримки вразливих верств населення. У різних країнах використовуються різні моделі соціального захисту, які відображають їхній рівень економічного розвитку, соціальні традиції та пріоритети. Розглянемо детальніше основні моделі, їхні характеристики, переваги та недоліки.

Перша модель - континентальна модель, відома також як модель соціального страхування, базується на принципі фінансування через страхові внески, які сплачують працівники та роботодавці. Вона тісно пов'язана з трудовою діяльністю громадян, і розмір соціальних виплат визначається їхнім внеском у систему. У цій моделі держава забезпечує організаційну та регулятивну роль, але основну відповідальність за фінансування несуть учасники системи.

Вона забезпечує прозорість і справедливість у розподілі ресурсів, адже розмір виплат залежить від трудового внеску громадянина. Це стимулює офіційне працевлаштування, оскільки працівники зацікавлені у доступі до соціальних гарантій. Додатковою перевагою є фінансова стійкість системи, оскільки внески акумулюються у спеціалізованих фондах, що дозволяє створювати резерви для кризових періодів.

Попри ефективність цієї моделі, вона має суттєві обмеження. Зокрема, система є менш доступною для безробітних, самозайнятих або працівників неформального сектору, які не здійснюють страхових внесків. Крім того, залежність системи від економічної стабільності робить її вразливою під час криз. Це може призвести до нерівності у доступі до соціальних послуг.

Друга модель – скандинавська. Вона є унікальною завдяки своєму універсальному характеру. Усі громадяни, незалежно від їхнього трудового стажу чи рівня доходів, мають доступ до соціальних послуг і підтримки. Основу фінансування складають прогресивні податки, які забезпечують стійкість і високу якість послуг у сфері медицини, освіти та соціального забезпечення.

Ця модель забезпечує високу соціальну рівність, знижуючи розрив між різними соціальними групами. Висока якість послуг сприяє покращенню рівня життя, а універсальний доступ дозволяє охопити всі верстви населення. Завдяки прогресивному оподаткуванню система стійка і не залежить від трудової активності громадян.

Водночас скандинавська модель створює значне податкове навантаження, яке може впливати на конкурентоспроможність економіки. Існує ризик зловживання соціальними виплатами, оскільки їх надають незалежно від внеску громадян у систему. Це вимагає ефективного управління і контролю за використанням ресурсів.

Третья англосаксонська модель орієнтована на мінімальне втручання держави у соціальний захист. Вона забезпечує підтримку лише найбільш вразливих категорій населення, тоді як основна частина послуг фінансується за рахунок приватного сектору або благодійності.

Англосаксонська модель забезпечує економічну ефективність, оскільки зменшує навантаження на державний бюджет. Система стимулює індивідуальну відповідальність і підприємливість, дозволяючи громадянам самостійно планувати своє забезпечення.

Однак, ця модель має значний недолік у вигляді високої соціальної нерівності. Доступ до послуг залежить від доходів, що може обмежувати можливості малозабезпечених громадян. У кризові періоди приватний сектор може знижувати обсяги підтримки, що посилює соціальні проблеми.

Азійська модель - четверта, вона значною мірою базується на традиційних сімейних цінностях і ролі громади. Держава надає лише

мінімальну підтримку, зосереджуючи ресурси на стимулюванні економічного зростання.

Сильними сторонами азійської моделі є низьке податкове навантаження, що сприяє швидкому економічному зростанню. Соціальний захист часто здійснюється на рівні сім'ї або громади, що зберігає соціальні зв'язки та культурні традиції.

Однак, система вразлива до змін у структурі сімей та урбанізації. Люди, які не мають підтримки родини, можуть залишатися поза системою соціального захисту. Низький рівень участі держави створює нерівність у доступі до послуг, що ускладнює соціальну інтеграцію.

П'ята - змішана модель, яка характерна для пострадянських країн, поєднує елементи державного забезпечення та ринкових механізмів. Держава забезпечує базовий рівень соціального захисту, доповнений приватною ініціативою.

Система є гнучкою, що дозволяє адаптуватися до соціально-економічних змін. Поєднання державних програм із приватним фінансуванням забезпечує доступ до базових послуг навіть у країнах із середнім рівнем доходу.

Недостатнє фінансування та нерівномірний розподіл ресурсів залишаються основними викликами для цієї моделі. Слабке управління може призводити до дублювання функцій між державними та приватними інституціями, що знижує ефективність системи.

Аналіз міжнародних моделей соціального захисту показує, що універсальної системи, яка б ідеально підходила для всіх країн, не існує. Кожна модель має свої переваги та недоліки, що залежать від економічних, соціальних і культурних реалій. Незалежно від обраного підходу, ключовими факторами ефективного соціального захисту є прозорість, фінансова стійкість і адаптивність до зовнішніх викликів.

Порівняння переваг і недоліків міжнародних моделей соціального захисту відображено на рис. 1.1.

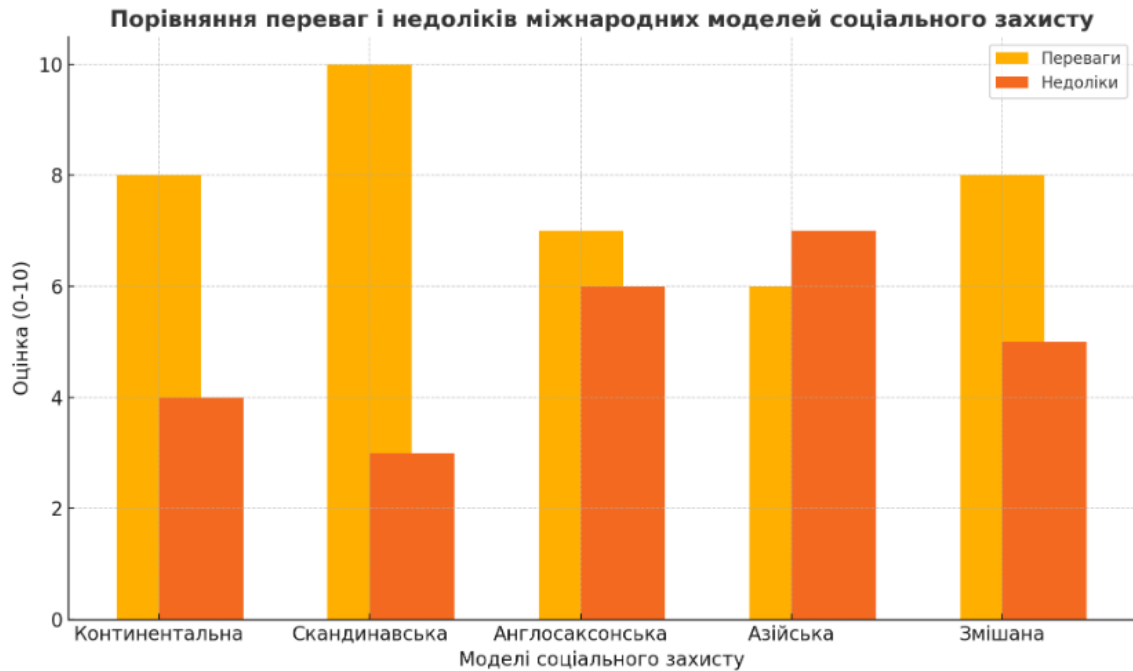

Рисунок 1.1. Порівняння переваг і недоліків міжнародних моделей соціального захисту

Графік який ілюструє порівняння переваг і недоліків міжнародних моделей соціального захисту. Значення умовно оцінені за шкалою від 0 до 10 для кожної моделі. Це дозволяє візуально побачити, які моделі мають найкращий баланс між перевагами та недоліками.

Графік демонструє, що скандинавська модель є найбільш вигідною з точки зору переваг, але вимагає значних податкових ресурсів. Континентальна і змішана моделі забезпечують добрий баланс між перевагами і недоліками, тоді як англосаксонська та азійська моделі мають більшу кількість соціальних обмежень, незважаючи на їхню економічну ефективність.

Для підсумовування ключових характеристик міжнародних моделей соціального захисту та наочного порівняння їхніх переваг і недоліків доцільно представити інформацію у вигляді таблиці. Такий формат дозволяє систематизувати дані, виділити особливості кожної моделі та порівняти їхню ефективність у різних аспектах.

Нижче наведено табл. 1.1, що ілюструє основні характеристики, переваги та недоліки кожної з розглянутих моделей соціального захисту.

Таблиця 1.1

Порівняння міжнародних моделей соціального захисту

Показник	Переваги	Недоліки	Оцінка переваг (0-10)	Оцінка недоліків (0-10)
Континентальна	Справедливий розподіл ресурсів, стимулювання офіційної зайнятості, стійкість системи, прозорість фінансування	Обмежений доступ для незахищених верств, залежність від економічної стабільності	8	4
Скандинавська	Універсальність, висока якість послуг, соціальна рівність, незалежність від трудової активності	Високе податкове навантаження, можливі зловживання соціальними виплатами	10	3
Англосаксонська	Економічна ефективність, стимулювання підприємливості, зменшення навантаження на бюджет	Соціальна нерівність, обмежений доступ до послуг для малозабезпечених	7	6
Азійська	Низьке податкове навантаження, збереження сімейних цінностей, економічний розвиток	Вразливість незахищених верств, залежність від сімейних зв'язків, низький рівень соціальної рівності	6	7
Змішана	Гнучкість, поєднання переваг різних систем, доступність базових послуг	Недофінансування, неефективне управління, нерівномірний розподіл ресурсів	8	5

Джерело: узагальнено на підставі [62-67]

Аналіз таблиці міжнародних моделей соціального захисту дозволяє виявити їхні сильні та слабкі сторони. Континентальна модель демонструє стійкість і справедливість за умов економічного зростання, але обмежує доступ до соціального захисту для незахищених верств і залежить від економічної стабільності. Скандинавська модель, яка забезпечує універсальний доступ до

якісних соціальних послуг і високий рівень соціальної рівності, є найефективнішою, але потребує значного фінансування через високе податкове навантаження. Англосаксонська модель орієнтована на економічну ефективність і стимулювання підприємливості, проте має високий рівень соціальної нерівності та обмежений доступ до послуг для вразливих груп.

Азійська модель, заснована на сімейних цінностях, сприяє низькому податковому навантаженню та швидкому економічному зростанню, але залежить від традиційних сімейних структур, що створює нерівність у доступі до послуг. Змішана модель є гнучкою та адаптивною, поєднуючи елементи різних підходів, але стикається з проблемами фінансування та управління, характерними для пострадянських країн. Загалом, кожна модель має унікальні особливості, які визначають її ефективність залежно від національного контексту. Їхнє порівняння дозволяє оцінити можливість адаптації цих моделей до потреб конкретних країн.

Соціальний захист є основним механізмом забезпечення соціальної стабільності в суспільстві. Кожен із підходів до організації соціального захисту - превентивний, коригуючий та комбінований - має унікальні особливості, які впливають на їхню ефективність.

Для детального розуміння основних підходів до організації соціального захисту доцільно систематизувати інформацію у вигляді таблиці. Такий формат дозволяє наочно представити ключові заходи, переваги, недоліки та реальні приклади реалізації кожного підходу. Це створює чітку картину їхньої ефективності в різних соціально-економічних умовах.

1. Превентивний підхід спрямований на зменшення ймовірності виникнення соціальних ризиків через інвестиції в освіту, охорону здоров'я та розвиток соціальної інфраструктури [56]. Основна ідея полягає у попередженні проблем до їх виникнення. Нижче наведено табл. 1.2, яка узагальнює інформацію про превентивний підхід до організації соціального захисту.

Превентивний підхід є найбільш перспективним у довгостроковій перспективі, оскільки спрямований на попередження соціальних ризиків через інвестиції в освіту, охорону здоров'я та соціальну інфраструктуру.

Його переваги, такі як зменшення майбутнього навантаження на соціальну систему та формування кваліфікованої робочої сили, роблять його ефективним для забезпечення стабільного розвитку суспільства. Однак реалізація цього підходу потребує значних початкових витрат і дає результати лише через тривалий час.

Таблиця 1.2

Превентивний підхід до соціального захисту

Показник	Переваги	Недоліки	Приклади
Інвестування в освіту	- формування кваліфікованої робочої сили; - підвищення рівня знань і конкурентоспроможності	- високі початкові витрати; - довгострокова окупність результатів	Фінансування безкоштовної вищої освіти у Скандинавських країнах (Швеція, Норвегія)
Охорона здоров'я	- Покращення здоров'я населення; - зменшення витрат на лікування	- потреба у масштабних інвестиціях; - координація між установами	Масова вакцинація у Японії, програми профілактики хронічних захворювань у Німеччині
Підтримка зайнятості	- зниження рівня безробіття; - сприяння розвитку малого бізнесу	- результати залежать від економічного клімату; - вразливість у періоди криз	Програми перенавчання у Нідерландах, підтримка підприємців у Сінгапурі
Зміцнення соціальної інфраструктури	- підвищення доступності освіти, медицини, транспорту; - зростання рівня життя	- складність управління інфраструктурними проектами; - великі ресурси для початкової реалізації	Будівництво лікарень у сільській місцевості в Індії, розвиток транспортної інфраструктури в Канаді

Джерело: узагальнено на підставі [2-4]

Приклади країн, які успішно реалізували цей підхід, включають скандинавські держави (Швеція, Норвегія), які інвестують у безкоштовну освіту та профілактичні програми в охороні здоров'я.

2. Коригуючий підхід орієнтований на надання допомоги у випадках, коли соціальні ризики вже настали. Його основна мета - підтримати вразливі категорії населення через соціальні виплати, субсидії та інші форми державної допомоги. Нижче наведена табл. 1.3, яка узагальнює інформацію про коригуючий підходи до організації соціального захисту.

Таблиця 1.3

Коригуючий підхід до соціального захисту

Показник	Переваги	Недоліки	Приклади
Соціальні виплати	- швидка підтримка нужденних; - зниження соціальної напруги	- високі витрати на бюджет; - ризик залежності від виплат	Допомога по безробіттю у США, пенсійні програми в Німеччині
Субсидії	- підтримка малозабезпечених груп у критичних аспектах (ЖКГ, медицина, освіта)	- ризик неправильного розподілу ресурсів; - неусунення системних причин проблем	Субсидії на житлово-комунальні послуги в Україні, компенсація вартості ліків у Канаді
Екстрена допомога	- оперативне реагування на надзвичайні ситуації; - зменшення наслідків соціальних криз	- залежність від зовнішніх обставин; - не вирішує довгострокових проблем	Гуманітарна допомога під час війни в Україні, підтримка постраждалих від землетрусу в Туреччині
Цільові соціальні програми	- спрямованість на специфічні потреби груп (інваліди, ветерани); - підвищення соціальної рівності	- вузька фокусованість може обмежити загальний вплив; - адміністративна складність	Програма реабілітації ветеранів у США, підтримка людей з інвалідністю в ЄС

Джерело: узагальнено на підставі [11-16]

Коригуючий підхід є найбільш ефективним у кризових ситуаціях або при негайній необхідності підтримки вразливих категорій населення. Його ключова перевага - швидке реагування на поточні проблеми, що допомагає стабілізувати соціальну ситуацію.

Наприклад, соціальні виплати у США або екстрена гуманітарна допомога в Україні є прикладами цього підходу. Втім, недоліками є високі витрати на утримання системи та ризик формування залежності громадян від соціальних

виплат. Цей підхід більше зосереджений на подоланні наслідків, а не на усуненні їхніх причин.

3. Комбінований підхід об'єднує превентивні та коригуючі заходи. Він дозволяє забезпечити короткострокову підтримку вразливих груп та одночасно реалізовувати довгострокові стратегії для попередження соціальних ризиків. Нижче наведена табл. 1.4, яка узагальнює інформацію про комбінований підходи до організації соціального захисту.

Таблиця 1.4

Комбінований підхід до соціального захисту

Показник	Переваги	Недоліки	Приклади
Інтеграція превентивних програм із соціальними виплатами	- забезпечення комплексного вирішення проблем; - підвищення довіри до системи	- високі витрати; - потреба в ефективному управлінні	Системи універсальних виплат із акцентом на освіту в Норвегії та Швеції
Гнучкі страхові програми	- забезпечення стабільності соціального страхування; - стимулювання самозабезпечення	- складність координації між приватними і державними структурами; - потреба у цифровізації	Накопичувальна пенсійна система в Чилі, страхові фонди у Франції
Державне-приватне партнерство	- розподіл фінансового навантаження між державою і бізнесом; - сприяння розвитку соціальних інновацій	- ризик невиконання обов'язків приватними партнерами; - залежність від ринкових умов	Реалізація соціальних програм спільно з бізнесом у Великій Британії
Використання цифрових технологій	- зниження адміністративних витрат; - підвищення прозорості системи	- початкові витрати на впровадження; - потреба у високій цифровій грамотності персоналу	Цифровізація соціальних виплат в Естонії, автоматизація реєстрації пільг у Сінгапурі

Джерело: узагальнено на підставі [16-21]

Комбінований підхід є найбільш збалансованим, оскільки поєднує переваги превентивного і коригуючого підходів. Він дозволяє одночасно попереджати соціальні ризики та реагувати на поточні виклики. Приклади цього підходу включають накопичувальну пенсійну систему у Франції, яка

поєднує державні та приватні механізми, або цифровізацію соціальних виплат у Сінгапурі. Однак реалізація цього підходу вимагає значних фінансових і організаційних ресурсів, а також ефективного управління. Його складність у поєднанні довгострокових і короткострокових цілей робить його викликом для країн із обмеженими ресурсами.

Превентивний підхід є основою для створення стійкої системи соціального захисту, оскільки його мета - попередження соціальних ризиків через інвестиції в освіту, охорону здоров'я та соціальну інфраструктуру. Цей підхід сприяє зниженню соціальної нерівності та створенню сприятливих умов для розвитку людського капіталу. Проте він потребує значних фінансових ресурсів на початковому етапі та дає результати лише у довгостроковій перспективі, що може бути викликом для держав із обмеженими бюджетами.

Коригуючий підхід забезпечує швидку підтримку вразливих категорій населення у разі виникнення соціальних ризиків. Його перевагою є оперативність у вирішенні поточних проблем, що сприяє соціальній стабільності, особливо у кризові періоди. Водночас цей підхід є фінансово затратним і не вирішує системних проблем, які призводять до виникнення соціальних ризиків, що знижує його ефективність у довгостроковій перспективі.

Комбінований підхід поєднує переваги превентивного та коригуючого підходів, пропонуючи комплексне вирішення соціальних проблем. Він дозволяє ефективно реагувати на сучасні виклики, одночасно формуючи умови для попередження майбутніх ризиків. Однак цей підхід потребує значних фінансових та організаційних ресурсів, а також інтегрованого управління, що може ускладнювати його реалізацію.

Аналіз таблиці допомагає краще зрозуміти, як кожен із підходів може бути адаптований до умов конкретної країни. Він дозволяє визначити пріоритети при розробці стратегій соціального захисту, враховуючи національні потреби, ресурси та довгострокові цілі.

1.2 Еволюція міжнародних стандартів соціального захисту: історичний розвиток та ключові етапи

Соціальний захист населення є одним із ключових елементів функціонування сучасних держав, що забезпечує стабільність суспільства та сприяє зниженню нерівності. Міжнародні стандарти соціального захисту, закріплені у правових актах та ініціативах провідних міжнародних організацій, мають вирішальне значення для уніфікації підходів до забезпечення соціальної справедливості. Важливість цих стандартів посилюється в умовах глобальних викликів, таких як економічна нестабільність, міграційні кризи, наслідки пандемії COVID-19 та зміни клімату.

Перші системи соціального захисту з'явилися у відповідь на соціально-економічні виклики індустріалізації, що супроводжувалися зростанням урбанізації та погіршенням умов праці. Важливим історичним моментом стала впровадження в Німеччині у 1883 році система медичного страхування, ініційована канцлером Отто фон Бісмарком. Вона стала першим прикладом державної системи соціального страхування, що охоплювала ризики хвороби, нещасних випадків і старості [5].

Паралельно у Великій Британії на початку ХХ століття було запроваджено систему національного страхування, яка включала виплати у разі безробіття та хвороби. Ці ініціативи створили основу для розробки міжнародних стандартів, які пізніше були закріплені у конвенціях Міжнародної організації праці (МОП).

Друга світова війна загострила соціальні проблеми, що призвело до необхідності створення глобальних стандартів соціального захисту. У 1948 році була прийнята *Універсальна декларація прав людини*, яка проголосила право кожної людини на соціальний захист (ст. 22) [72]. Важливим кроком стало ухвалення Конвенції МОП №102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення» (1952), яка визначила основні складові соціального захисту:

медичну допомогу, пенсійне забезпечення, допомогу у разі безробіття, хвороби та материнства.

Глобалізація привнесла нові виклики, пов'язані з економічною нерівністю між країнами. Відповіддю на ці виклики стало посилення міжнародної співпраці, зокрема через ініціативи ООН та Світового банку. У рамках Цілей сталого розвитку (ЦСР-2030) було визначено завдання забезпечити доступність соціального захисту для всіх категорій населення, включаючи незахищені групи [59].

Пандемія COVID-19 продемонструвала важливість соціального захисту в кризових умовах. Міжнародна спільнота активізувала зусилля щодо забезпечення соціального захисту для всіх, зокрема через ініціативу МОП «Social Protection Floors», яка ставить за мету мінімізацію соціальних ризиків у глобальному масштабі [29] (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Етапи розвитку міжнародних стандартів соціального захисту

Період	Ключові події	Установи	Вплив
Кінець XIX – початок XX століття	Запровадження систем соціального страхування (Німеччина, Велика Британія).	Національні уряди, початок діяльності МОП.	Створення базису для соціального захисту.
Період після Другої світової війни	Універсальна декларація прав людини (1948), Конвенція МОП №102 (1952).	ООН, МОП.	Закріплення права на соціальний захист у міжнародному праві.
Кінець XX – початок XXI століття	Ініціативи ООН, ВООЗ, Світового банку; Цілі сталого розвитку (ЦСР-2030).	ООН, Світовий банк, ВООЗ.	Уніфікація підходів до соціальної політики, глобалізація стандартів.
Сучасний етап	Реакція на COVID-19; Social Protection Floors (МОП).	МОП, ООН, ЄС.	Розширення соціального захисту в кризових умовах.

Джерело: узагальнено на підставі [22-29]

Зокрема, соціальний захист відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності суспільства, запобіганні соціальній нерівності та захисті найуразливіших верств населення. Його еволюція нерозривно пов'язана з

історичним розвитком суспільства, що обумовлює необхідність дослідження ключових етапів формування міжнародних стандартів у цій сфері, а саме: доіндустріального, індустріального та постіндустріального.

У доіндустріальному суспільстві соціальний захист мав локальний характер і базувався на принципах громади, сімейної солідарності та церковної благодійності. Основними джерелами допомоги були релігійні організації та заможні громадяни, які надавали підтримку найбільш вразливим верствам населення. Проте відсутність систематизації й залежність від обмежених ресурсів ускладнювали забезпечення соціальних гарантій. Це робило систему соціального захисту нестійкою та залежною від зовнішніх чинників, таких як економічні кризи чи природні катаклізми.

Індустріалізація у XIX столітті значно змінила соціальну структуру суспільства. Масова урбанізація та поява великої кількості найманих працівників сприяли зростанню соціальних ризиків, таких як безробіття, професійні захворювання та старість. На цьому етапі виникла необхідність у створенні державних систем соціального страхування. Найяскравішим прикладом стали реформи Отто фон Бісмарка в Німеччині в 1880-х роках. Ці реформи стали основою для формування перших концепцій соціального забезпечення, які передбачали страхування у разі хвороби, нещасних випадків та пенсійне забезпечення. Таким чином, індустріалізація поклала початок систематизованому підходу до соціального захисту.

Постіндустріальний період характеризується значним розширенням систем соціального захисту. У XX столітті, особливо після Другої світової війни, відбулася інституціоналізація права на соціальний захист. Універсальна декларація прав людини (1948) проголосила право кожної людини на соціальне забезпечення, а Конвенція МОП №102 (1952) встановила мінімальні стандарти соціального захисту. У цей період були створені комплексні державні системи соціального захисту, які охоплюють такі сфери, як медична допомога, страхування від безробіття, пенсійне забезпечення та підтримка материнства.

У сучасну епоху міжнародний соціальний захист стикається з новими викликами, такими як глобалізація, міграційні кризи, зміни клімату та пандемії. Особливе значення набуває концепція «соціального захисту для всіх» (Social Protection Floors), яку активно просуває Міжнародна організація праці. Ця ініціатива спрямована на забезпечення базових соціальних гарантій для всіх категорій населення, незалежно від економічного рівня країни. Пандемія COVID-19 стала каталізатором посилення міжнародного співробітництва в сфері соціального захисту, що виявилось у впровадженні нових механізмів підтримки найбільш вразливих груп [75].

Для узагальнення історичного розвитку міжнародних стандартів соціального захисту доцільно виділити ключові етапи (табл.1.6).

Таблиця 1.6

Ключові етапи розвитку міжнародних стандартів

Період	Ключові події	Установи	Вплив
Доіндустріальний	Благодійність, сімейна підтримка, церковна допомога.	Громади, релігійні організації.	Локальний характер, залежність від ресурсів громади.
Індустріалізація	Перші державні системи страхування (Німеччина, реформи О. фон Бісмарка).	Держави, профспілки.	Систематизація соціального захисту, підтримка окремих груп.
Постіндустріальний	Універсальна декларація прав людини, Конвенція МОП №102.	ООН, МОП.	Закріплення права на соціальний захист у міжнародному праві.
Сучасний	Пандемія COVID-19, ініціатива Social Protection Floors.	МОП, ООН, уряди.	Розширення соціального захисту в умовах глобальних викликів.

Джерело: узагальнено на підставі [42]

Таким чином, еволюція міжнародних стандартів соціального захисту відображає трансформацію суспільства. Від локальних ініціатив до глобалізованих систем, соціальний захист став універсальним механізмом забезпечення соціальної справедливості. Подальший розвиток цієї сфери потребує тісної співпраці на національному та міжнародному рівнях.

Вирішальну роль у встановленні стандартів соціального захисту відіграють Міжнародні організації, які забезпечують координацію дій між країнами, гармонізацію законодавства та розробляють інноваційні підходи до вирішення соціальних проблем. Основними інституціями у цій сфері є:

Міжнародна організація праці (МОП). МОП виступає ключовим інструментом у розробці стандартів праці та соціального забезпечення. Конвенції МОП, зокрема Конвенція №102 (1952), встановлюють мінімальні норми соціального забезпечення, охоплюючи медичну допомогу, допомогу у разі безробіття, старості, хвороби та материнства. Організація також просуває ідею «Social Protection Floors» як базового рівня соціального захисту [20, 76].

Організація Об'єднаних Націй (ООН). Соціальні права як складова частина загальних прав людини закріплені у низці ключових документів ООН, таких як Універсальна декларація прав людини (1948) та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966). ООН також активно підтримує ініціативи, спрямовані на досягнення Цілей сталого розвитку, включаючи скорочення бідності та забезпечення соціального захисту для всіх [75, 61].

Світовий банк та Міжнародний валютний фонд (МВФ). Ці фінансові установи надають рекомендації щодо впровадження соціальних реформ у країнах, що розвиваються. Їхні програми зосереджені на зменшенні бідності, розвитку систем соціального страхування та підвищенні ефективності соціальних витрат. Світовий банк часто виступає донором для впровадження таких реформ [61].

Європейський Союз (ЄС). У рамках ЄС активно працюють над гармонізацією соціального законодавства між країнами-членами. Програма Європейського соціального фонду (ЄСФ) спрямована на підтримку безробітних, розвиток навичок та створення нових робочих місць. ЄС також працює над забезпеченням рівного доступу до соціальних послуг для всіх громадян союзу [24].

Міжнародна співпраця є ключовим елементом формування стандартів соціального захисту.

Виходячи з вище сказаного можна зробити висновок, що еволюція міжнародних стандартів соціального захисту відображає історичні зміни в суспільстві та розвиток його соціально-економічних інституцій. У доіндустріальний період соціальний захист мав локальний характер і базувався на приватній благодійності, церковній допомозі та підтримці сім'ї. Індустріалізація ХІХ століття стала початком формування державних систем соціального страхування, зокрема завдяки реформам О. фон Бісмарка. Постіндустріальна епоха ХХ століття внесла принципи універсальності та інституціоналізації соціального захисту, закріплені в міжнародному праві, таких як Конвенція МОП №102 та Універсальна декларація прав людини.

Сучасний етап розвитку міжнародних стандартів соціального захисту характеризується глобалізацією соціальних систем, появою нових викликів, таких як пандемії, економічна нерівність і зміни клімату. Значну роль у вирішенні цих проблем відіграють міжнародні організації, які забезпечують гармонізацію підходів до соціальної політики, розробляють нові стандарти та надають підтримку країнам, що розвиваються.

Міжнародні зусилля, спрямовані на створення універсальних стандартів соціального захисту, сприяли покращенню умов життя мільйонів людей у всьому світі. Подальший розвиток цієї сфери вимагає не лише співпраці між державами та міжнародними організаціями, але й адаптації існуючих механізмів до сучасних викликів. Для України, як частини глобального соціального простору, важливо інтегрувати міжнародні стандарти, орієнтуючись на практики ЄС, ООН та МОП, для підвищення ефективності національної системи соціального захисту.

1.3. Особливості правового регулювання соціального захисту в зарубіжних країнах

Забезпечення базового рівня добробуту населення. Соціальний захист виконує ключову функцію забезпечення громадянам мінімального рівня доходів, необхідного для задоволення базових потреб, таких як харчування, житло, освіта та медичне обслуговування. Це особливо важливо для вразливих категорій населення, таких як особи з інвалідністю, літні люди, діти та малозабезпечені сім'ї. Такі системи створюють основу для зниження ризику соціальної ізоляції та крайніх форм бідності.

Соціальна справедливість та рівність. Одна з ключових цілей соціального захисту – забезпечення соціальної справедливості через перерозподіл ресурсів між різними групами населення. Завдяки цьому механізму знижується нерівність у доходах, що сприяє соціальній стабільності. Наприклад, у країнах із розвинутою системою соціального захисту, таких як Швеція чи Німеччина, соціальні виплати та програми спрямовані на вирівнювання економічних можливостей.

Економічна стабільність. Соціальний захист відіграє стабілізаційну роль в економіці, особливо під час кризових періодів. Наприклад, програми підтримки зайнятості та допомоги по безробіттю допомагають зменшити економічні наслідки спаду, підтримуючи купівельну спроможність громадян. Це також сприяє збереженню робочих місць і стимулює економічне відновлення.

Захист від соціальних ризиків. Сучасний світ характеризується високим рівнем ризиків, пов'язаних із безробіттям, старінням населення, міграцією тощо. Соціальні системи захищають громадян від цих ризиків через надання фінансової та соціальної підтримки, що дозволяє уникати крайньої вразливості. Наприклад, у країнах ЄС система соціального захисту адаптована до потреб різних груп населення, зокрема через комплексну підтримку сімей із дітьми.

Зміцнення соціальної єдності та миру. Ефективний соціальний захист сприяє гармонії в суспільстві, знижуючи соціальну напругу. Він посилює

довіру громадян до держави, сприяючи зміцненню її легітимності. Наприклад, згідно з дослідженнями Світового банку, країни, які інвестують у соціальний захист, мають менший ризик соціальних конфліктів.

Підтримка сталого розвитку. Соціальний захист є одним із ключових елементів досягнення Цілей сталого розвитку ООН, зокрема у боротьбі з бідністю та забезпеченні гендерної рівності. Він також сприяє створенню умов для інклюзивного економічного зростання та забезпечення рівних можливостей для всіх категорій населення.

Чому аналіз правового регулювання в зарубіжних країнах важливий для України?

Аналіз міжнародного досвіду правового регулювання соціального захисту має ключове значення для України з кількох причин:

1. Модернізація національного законодавства. Україна перебуває в процесі реформування своєї системи соціального захисту, і використання успішних зарубіжних практик може допомогти уникнути помилок та пришвидшити процес. Зокрема, вивчення досвіду таких країн, як Німеччина чи Швеція, дозволяє адаптувати найбільш ефективні моделі до українських реалій

2. Підвищення ефективності соціальних програм. Іноземні приклади демонструють, як оптимально розподіляти ресурси між різними категоріями громадян, зменшуючи нерівність та забезпечуючи прозорість використання бюджетних коштів. Це важливо для України, яка стикається з обмеженістю фінансових ресурсів у соціальній сфері.

3. Відповідність міжнародним стандартам. Україна прагне інтеграції до європейської спільноти та має враховувати вимоги міжнародних організацій, таких як Європейський Союз та ООН. Дослідження правового регулювання в країнах ЄС дозволяє адаптувати українське законодавство до норм і стандартів Європейської соціальної хартії.

4. Вирішення актуальних соціальних проблем. Виклики, пов'язані зі старінням населення, трудовою міграцією, зростанням нерівності та економічними кризами, є спільними для багатьох країн. Вивчення зарубіжного

досвіду дозволяє Україні знайти дієві механізми реагування на ці проблеми. Наприклад, ефективне використання технологій у соціальному управлінні, як у Фінляндії, може стати цінним уроком.

5. Посилення довіри громадян до соціальної системи. Іноземний досвід показує, як підвищення прозорості та ефективності соціального захисту сприяє довірі громадян до держави. Для України це важливо в умовах низького рівня довіри до соціальних інституцій.

6. Стимулювання економічного розвитку. Ефективний соціальний захист не лише зменшує бідність, а й сприяє розвитку людського капіталу, що є основою економічного зростання. Запозичення моделей, які підтримують зайнятість та освітні програми (наприклад, у Нідерландах чи Данії), може мати позитивний вплив на економіку України.

Отже, аналіз зарубіжного досвіду є важливим етапом для реформування системи соціального захисту в Україні, адже дозволяє врахувати перевірені практики та адаптувати їх до національних реалій.

Соціальний захист є основою соціальної політики, яка забезпечує стабільність і добробут населення. У кожній країні його організація відображає історичний розвиток, соціальні пріоритети та економічні можливості. Для України, яка перебуває у процесі реформування своєї соціальної системи, важливим є вивчення міжнародного досвіду, що дозволяє адаптувати найкращі практики до національних умов. Ефективність соціального захисту значною мірою залежить від обраної моделі, яка визначає принципи фінансування, організації виплат і забезпечення доступу до послуг. Світовий досвід свідчить про наявність трьох основних підходів до організації соціального захисту: Бісмарківської, Бевериджської та змішаних моделей. Кожна з них має свої особливості, переваги й недоліки, які слід враховувати під час аналізу. Розглянемо ці моделі детальніше.

Бісмарківська модель соціального захисту отримала свою назву від імені Отто фон Бісмарка, який вперше впровадив систему соціального страхування в Німеччині наприкінці XIX століття. Основною ідеєю цієї моделі є забезпечення

соціального захисту через обов'язкові внески від працівників і роботодавців до страхових фондів.

Ця модель ефективно працює в країнах із розвиненим ринком праці та стабільною економікою, але може мати виклики в умовах високого рівня безробіття або неофіційної зайнятості.

Бевериджська модель названа на честь британського економіста Вільяма Бевериджа, який запропонував концепцію універсальної системи соціального захисту у своєму звіті 1942 року. Основна ідея цієї моделі – забезпечення базового рівня соціального захисту для всіх громадян незалежно від їхнього внеску.

Ця модель є більш соціально орієнтованою, але вимагає високого рівня податкових надходжень і ефективного управління фінансами.

Змішані моделі поєднують елементи Бісмарківської та Бевериджської моделей, враховуючи особливості конкретних країн. Вони намагаються поєднати страхові принципи з універсальним доступом до соціальних послуг.

Наприклад, у Франції страхові внески є основним джерелом фінансування пенсійної системи, тоді як охорона здоров'я фінансується з державного бюджету. У Нідерландах діє комбінована система обов'язкового страхування та державних субсидій для найменш захищених верств населення.

Розглянемо табл. 1.7, яка порівнює основні характеристики Бісмарківської, Бевериджської та змішаних моделей соціального захисту.

Аналіз моделей соціального захисту свідчить про наявність різних підходів до організації соціальної політики, кожен із яких має свої переваги та виклики. На мою думку, Бісмарківська модель, яка була запроваджена в Німеччині, демонструє ефективність у стабільних економіках із розвиненим ринком праці. Ця модель базується на обов'язкових внесках працівників і роботодавців, що забезпечує прозорість і прямиий зв'язок між рівнем виплат та сплаченими внесками. Проте, в умовах України її реалізація може бути обмеженою через значний рівень неформальної зайнятості та економічні

коливання. Одним із основних викликів для нашої країни є включення до системи тих громадян, які не мають постійного офіційного доходу [20, с. 112].

Таблиця 1.7

Основні характеристики моделей соціального захисту

Характеристика	Бісмарківська модель	Бевериджська модель	Змішані моделі
Основна ідея	Соціальний захист через обов'язкові внески працівників і роботодавців	Універсальна система соціального захисту для всіх громадян, незалежно від внесків	Поєднання страхових принципів та універсального доступу
Фінансування	Внески працівників і роботодавців, залежно від заробітної плати	Державний бюджет, фінансування через податки	Комбінація страхових внесків і державних субсидій
Отримувачі виплат	Особи, які сплачували внески (рівень виплат залежить від внесків)	Усі громадяни, незалежно від внесків	Залежить від типу послуг: деякі доступні всім, інші – лише для застрахованих
Основні види захисту	Пенсії, допомога по безробіттю, страхування від хвороб і нещасних випадків	Базові потреби: охорона здоров'я, освіта, мінімальні соціальні виплати	Пенсії, охорона здоров'я, соціальна допомога, програми зайнятості
Приклади країн	Німеччина, Австрія, Швейцарія	Велика Британія, Швеція, Норвегія, Данія	Франція, Нідерланди, Бельгія
Переваги	Ефективність для працюючих громадян; стабільність виплат при умовах офіційної зайнятості	Соціальна справедливість; охоплення всіх громадян; відсутність залежності від внесків	Гнучкість, адаптивність до економічних умов; поєднання найкращих рис обох підходів
Недоліки	Залежність від зайнятості; проблеми із забезпеченням соціального захисту для безробітних та неформально зайнятих	Високі податкові витрати; залежність від державного управління і економічної стабільності	Складність адміністрування; можливість конфліктів між різними підходами

Джерело: узагальнено на підставі [74-76]

Бевериджська модель, на нашу думку, є більш соціально орієнтованою та універсальною. Вона забезпечує доступ до базових соціальних послуг усім громадянам незалежно від їхніх внесків. Це важливо для забезпечення рівності та зниження соціальної напруги, особливо в умовах економічних криз. Однак ця модель вимагає значних фінансових ресурсів, оскільки фінансується через

податки. Для України такий підхід може бути корисним для впровадження універсальних програм, наприклад, у сфері охорони здоров'я чи базових пенсій, проте недостатність бюджетних коштів може стати серйозною перешкодою [74, с. 85].

Найбільш доцільною, як я вважаю, для України є змішана модель, яка поєднує страхові та податкові механізми. Такий підхід дозволяє адаптувати систему соціального захисту до різних груп населення. Наприклад, страхові внески можуть бути спрямовані на пенсійне забезпечення, а універсальні програми, такі як охорона здоров'я, фінансуватися через податки. Успішні приклади таких систем можна знайти у Франції та Нідерландах, де держава підтримує найбільш вразливі категорії населення через субсидії. Вважаю, що саме змішана модель є перспективною для України, оскільки вона забезпечує баланс між доступністю послуг і фінансовою стійкістю системи [42, с. 67].

Соціальний захист у різних країнах регулюється численними правовими актами, які формують основу для функціонування систем соціального забезпечення. Ці акти визначають основні принципи, механізми фінансування, права громадян і обов'язки держави. Нижче розглянуто ключові особливості законодавства соціального захисту в трьох країнах: США, Швеції та Німеччині.

Основні принципи та правові акти. Законодавство соціального захисту базується на кількох принципах, таких як універсальність доступу, страхові основи та соціальна інклюзія.

В США основним законодавчим актом, який регулює соціальний захист, є Social Security Act 1935 року. Він заклав основи страхових програм, таких як пенсійне страхування, допомога з безробіття та соціальні виплати для осіб із низьким доходом. Соціальна політика США орієнтована на страхові принципи, де значна частина виплат залежить від внесків громадян і роботодавців [20, с. 32].

У Швеції соціальний захист регулюється Законом про соціальний добробут (Socialtjänstlagen), який гарантує універсальний доступ до соціальних послуг. Особливу увагу приділено інклюзивності, тобто забезпеченню соціальної рівності незалежно від доходу чи статусу громадян. Швеція також активно впроваджує принципи гендерної рівності у соціальну політику [2, с. 74].

У Німеччині основним законодавчим документом є Кодекс соціального права (Sozialgesetzbuch). Цей документ охоплює різні аспекти соціального забезпечення, включаючи охорону здоров'я, пенсійне страхування та страхування на випадок безробіття. Німецьке законодавство поєднує страхові принципи з елементами соціальної підтримки [42, с. 65].

Регулювання виплат та допомог. У кожній країні регулювання соціальних виплат має свої особливості.

Що стосується США, то соціальні виплати залежать від страхових внесків громадян і включають пенсійне забезпечення, допомоги з безробіття та соціальну допомогу малозабезпеченим. Програма Medicare забезпечує доступ до медичних послуг для осіб старше 65 років [20, с. 45].

У Швеції соціальні виплати фінансуються за рахунок податків і надаються універсально. Пенсійна система поєднує державні базові виплати з накопичувальними фондами. Охорона здоров'я та допомога з безробіття є доступними для всіх громадян [74, с. 82].

Виплати в Німеччині базуються на внесках до соціальних фондів. Пенсійне забезпечення залежить від тривалості трудового стажу та розміру заробітної плати. Крім того, охорона здоров'я надається через обов'язкове медичне страхування, яке фінансується як працівниками, так і роботодавцями [42, с. 93].

Законодавство соціального захисту в різних країнах відображає їхні історичні, економічні та соціальні особливості. У США переважають страхові принципи, у Швеції – універсальний підхід із акцентом на соціальну рівність, а Німеччина поєднує обидва підходи, створюючи збалансовану систему соціального забезпечення. Вивчення цих моделей дає можливість зрозуміти, які принципи можуть бути адаптовані для вдосконалення системи соціального захисту в Україні.

У сучасному світі соціальні системи стикаються з численними викликами, які потребують ефективних рішень та інноваційних підходів. Країни з різними моделями соціального захисту по-різному реагують на такі проблеми, як фінансова стійкість, нерівність, міграція та старіння населення. Одночасно

впровадження інновацій, таких як цифровізація соціальних послуг чи гендерно орієнтовані програми, дозволяє підвищувати ефективність систем. Для кращого розуміння цих аспектів побудовано графік, який ілюструє умовну важливість різних категорій інновацій і викликів у системах соціального захисту.

Для візуалізації цих аспектів побудуємо рис. 1.2, який відображає відносну важливість інноваційних практик та викликів у сфері соціального захисту. Графік наочно ілюструє, які категорії займають провідні позиції в сучасних системах та на які виклики слід звернути увагу.

Рисунок 1.2. Інновації та виклики сучасних систем соціального захисту

Графік демонструє п'ять основних категорій, які впливають на ефективність соціальних систем, і допомагає візуалізувати їхню відносну важливість. На мою думку, найбільшу увагу слід приділити інноваційним практикам, таким як цифровізація соціальних виплат, адже це є ключовим трендом у сучасному світі. Приклад Естонії, яка повністю перейшла на електронне управління соціальними програмами, доводить, що автоматизація процесів не лише знижує витрати, а й мінімізує людський фактор, що сприяє прозорості. Гендерний і сімейний аспекти, представлені на графіку, також мають важливе значення. Зокрема, Ісландія та Франція показують, як підтримка

рівності між чоловіками й жінками, а також допомога багатодітним сім'ям можуть сприяти соціальній стабільності.

Водночас виклики, такі як фінансова стійкість систем, стають дедалі актуальнішими. Старіння населення в країнах ЄС, наприклад, у Німеччині, створює значний тиск на пенсійні системи, що потребує підвищення пенсійного віку чи збільшення внесків. У таких країнах, як США, нерівність залишається серйозною проблемою через обмежений доступ до соціальних послуг, особливо в сфері охорони здоров'я.

Важливим є і питання міграції, яке особливо актуальне для Німеччини. Масова міграція створює додаткове навантаження на соціальні системи, але водночас надає можливість для поповнення ринку праці. На нашу думку, графік добре ілюструє баланс між інноваціями та викликами, які потрібно враховувати при реформуванні соціальних систем.

Для України важливо враховувати міжнародний досвід, зокрема в напрямку цифровізації та подолання нерівності, щоб забезпечити ефективність і стійкість власної системи соціального захисту.

Аналіз моделей соціального захисту та правового регулювання у різних країнах свідчить про суттєві відмінності, зумовлені історичними, економічними та соціальними особливостями. Бісмарківська модель базується на страхових принципах і ефективна для країн із стабільною економікою, тоді як Бевериджська модель забезпечує універсальний доступ, але вимагає значних податкових надходжень. Змішані моделі демонструють гнучкість, поєднуючи елементи обох підходів, як у Франції чи Нідерландах

Законодавство у сфері соціального захисту варіюється від універсальних підходів (Швеція) до страхових систем (Німеччина), які чітко регламентують пенсійне та медичне забезпечення. Україна, реформуючи власну систему, може запозичити інноваційні практики, такі як цифровізація послуг (Естонія) та підтримка сімей (Франція), для підвищення ефективності соціального захисту.

РОЗДІЛ 2

МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У МІЖНАРОДНОМУ КОНТЕКСТІ

2.1. Європейські моделі соціального захисту: скандинавський, континентальний, англосаксонський підходи

Система соціального захисту є фундаментальною складовою сучасної держави, спрямованою на забезпечення добробуту громадян, зменшення соціальної нерівності та підтримку найбільш уразливих верств населення. У міжнародному контексті системи соціального захисту значно варіюються залежно від соціально-економічних, культурних та політичних умов. Вивчення зарубіжного досвіду є надзвичайно актуальним для розуміння ефективності різних моделей та можливості адаптації їх елементів для покращення національних систем соціального забезпечення.

Європа пропонує багатогранний спектр підходів до організації соціального захисту, серед яких виділяються три основні моделі: скандинавська, континентальна та англосаксонська. Кожна з цих моделей базується на специфічних принципах фінансування, управління та рівня державного втручання, відображаючи баланс між соціальною солідарністю, ринковими механізмами та індивідуальною відповідальністю.

Актуальність аналізу європейських моделей соціального захисту зумовлена необхідністю підвищення ефективності національних систем шляхом інтеграції найкращих практик. Сучасні соціальні виклики, такі як старіння населення, економічна нестабільність та міграційні процеси, вимагають вдосконалення механізмів соціальної підтримки. Дослідження успішних європейських прикладів може стати основою для розробки сучасних підходів до соціального захисту, що сприятимуть забезпеченню соціальної стабільності та сталого розвитку суспільства.

Одна із задач цієї роботи є дослідження особливостей скандинавського, континентального та англосаксонського підходів до організації соціального захисту в європейських країнах. Аналіз цих моделей дозволить виявити їх переваги, недоліки та потенційні можливості інтеграції окремих елементів у національні системи соціального захисту.

Скандинавський підхід до соціального захисту базується на принципі універсальності, що передбачає рівний доступ до соціальних послуг для всіх громадян, незалежно від їхнього доходу чи зайнятості. Основою цієї моделі є високе державне втручання та значні податкові збори, які забезпечують фінансування широкого спектра соціальних програм, таких як освіта, охорона здоров'я, підтримка сімей та допомога безробітним. Такий підхід сприяє високому рівню соціальної рівності та зменшенню бідності [38, с. 45–47].

Скандинавська модель широко використовується в Швеції, Норвегії, Данії та Фінляндії, де пріоритетом є зменшення соціальної нерівності через активну державну політику. Особливістю цієї моделі є залучення громадян до суспільних процесів через розвиток інституцій, які сприяють соціальній згуртованості.

Континентальна модель, поширена у Німеччині, Франції, Австрії та Бельгії, базується на системі соціального страхування, яка фінансується за рахунок внесків працівників і роботодавців. Соціальні виплати в цій моделі напряму залежать від розміру заробітної плати та тривалості трудового стажу. Відповідно, система орієнтована на забезпечення соціальних прав тих, хто працює [51, с. 62].

Цей підхід відзначається меншою універсальністю порівняно зі скандинавським і надає перевагу підтримці економічно активного населення. Проблемами цієї моделі є залежність соціальних гарантій від зайнятості, що ускладнює доступ до них безробітним чи тим, хто працює на умовах часткової зайнятості.

Англосаксонський підхід, реалізований у Великій Британії та Ірландії, орієнтований на мінімізацію державного втручання та активну участь

приватного сектору в системі соціального захисту. Основною особливістю є надання адресної допомоги тим, хто найбільше її потребує, з одночасним заохоченням громадян до самостійності [49, с. 34].

Даний підхід сприяє зменшенню податкового навантаження на громадян і роботодавців, однак часто призводить до зростання соціальної нерівності. Водночас, через обмежену підтримку менш захищених категорій, система може залишати частину населення поза соціальними програмами.

Системи соціального захисту в Європі можна класифікувати за трьома основними моделями: скандинавською, континентальною та англосаксонською. Кожна з них має свої унікальні характеристики, приклади застосування та особливості, що наведено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Характеристики основних моделей

Параметр	Скандинавський підхід	Континентальний підхід	Англосаксонський підхід
Основні характеристики	Високий рівень державного втручання, універсальність послуг, соціальна солідарність.	Система страхових внесків, пов'язана із зайнятістю, соціальний захист робітників.	Адресна допомога, підтримка через приватні ініціативи, мінімальне державне втручання.
Приклади	Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія.	Німеччина, Франція, Австрія, Бельгія.	Велика Британія, Ірландія.
Особливості	Універсальний доступ до послуг, висока податкова навантаження для фінансування соціальної системи.	Залежність соціальних виплат від трудового стажу, система менш універсальна, ніж скандинавська.	Низькі податки, спрямованість на стимулювання самостійності, більший рівень нерівності порівняно з іншими моделями.

Джерело: узагальнено на підставі [33-49]

Розглянувши три основні підходи, можна виділити низку ключових особливостей. Скандинавський підхід демонструє найбільш прогресивну систему соціального захисту, яка забезпечує рівний доступ для всіх громадян.

Однак ця модель потребує високого рівня оподаткування, що може бути неприйнятним для економік з низьким рівнем доходу.

Континентальна модель, хоча й забезпечує стабільний соціальний захист робітників, менш ефективна у забезпеченні рівного доступу для всіх громадян. Її фінансування здебільшого базується на страхових внесках, що пов'язує рівень соціального захисту із трудовою діяльністю.

Англосаксонський підхід, своєю чергою, відзначається високою гнучкістю, але сприяє більшій соціальній нерівності. Ця модель орієнтована на ринкові механізми та приватні ініціативи, що дозволяє знижувати навантаження на державний бюджет, проте може залишати частину населення без належного соціального захисту.

Порівняльний аналіз моделей соціального захисту є важливим для розуміння ефективності різних підходів до забезпечення добробуту громадян і зменшення соціальної нерівності [38, с. 45–47]. Європейські країни пропонують три основні моделі: скандинавську, континентальну та англосаксонську, які відрізняються рівнем державного втручання, принципами фінансування та охопленням населення [33, с. 62].

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю адаптації найкращих практик для вдосконалення національної системи соціального захисту України в умовах євроінтеграції [12, с. 12]. Наша задача проаналізувати сильні і слабкі сторони кожного підходу та визначити можливості їх інтеграції для досягнення соціальної стабільності (рис. 2.1).

На графіку наведено порівняння трьох основних моделей соціального захисту за чотирма ключовими параметрами: роль держави, джерела фінансування, охоплення населення та рівень соціальної рівності. Скандинавська модель демонструє найвищі показники за всіма параметрами, що відображає її універсальність і орієнтованість на забезпечення соціальної справедливості. Континентальна модель забезпечує середній рівень охоплення та державного втручання, орієнтуючись на працююче населення. Англосаксонська модель має низький рівень соціальної рівності та обмежене

охоплення, що компенсується мінімізацією податкового навантаження та підтримкою приватного сектора.

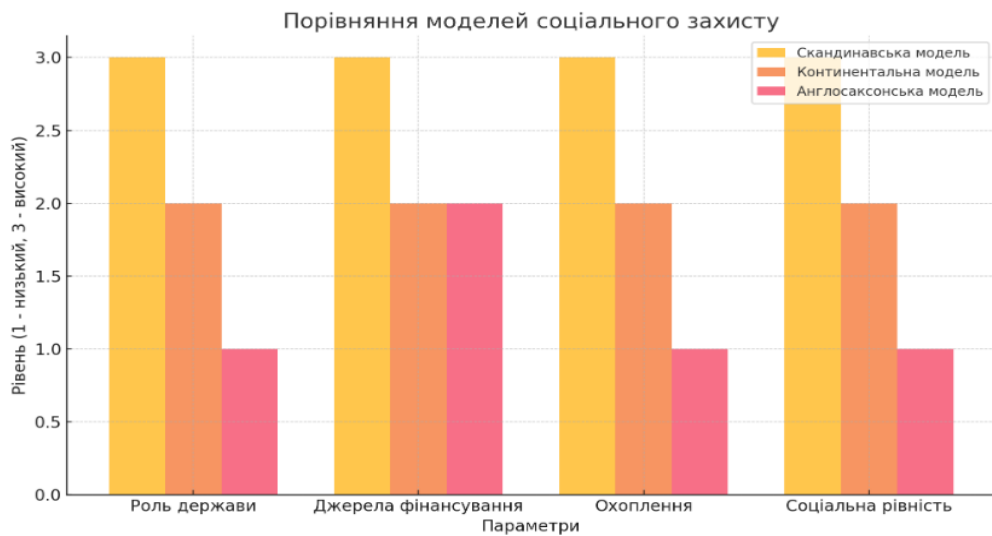

Рисунок 2.1. Порівняльний аналіз трьох основних моделей

Для наочного порівняння основних моделей соціального захисту в Європі на рис. 2.1 наведено графічне відображення ключових параметрів, таких як коефіцієнт Джині, витрати на соціальний захист (% ВВП) і рівень бідності (% населення). Аналіз графіка дозволить оцінити сильні та слабкі сторони кожної моделі, а також їхній вплив на соціальну стабільність і добробут населення.

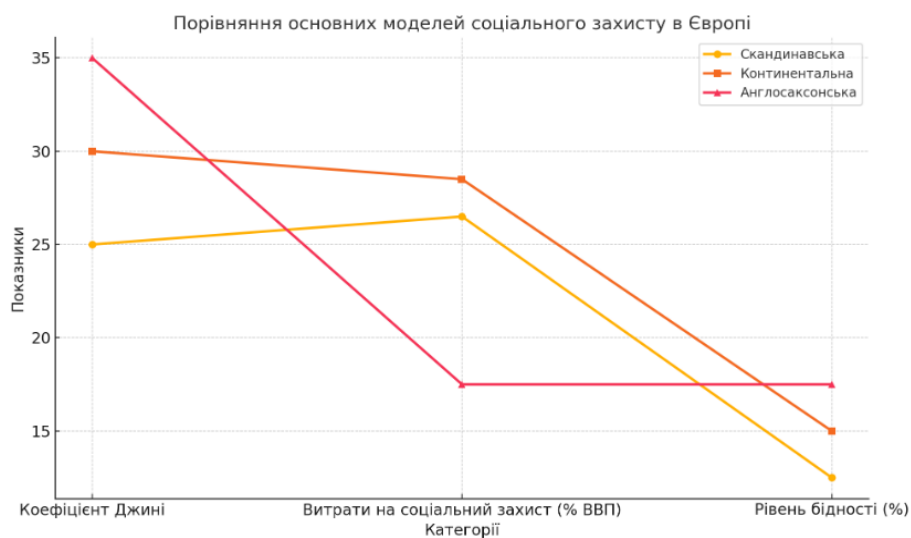

Рисунок 2.2. Коефіцієнт Джині, витрати на соціальний захист і рівень бідності в Європі: порівняння моделей

На рис. 2.2 представлене порівняння трьох основних моделей соціального захисту в Європі - скандинавської, континентальної та англосаксонської - за ключовими параметрами, зокрема коефіцієнтом Джині, витратами на соціальний захист (% ВВП) і рівнем бідності (% населення). Скандинавська модель демонструє найнижчий рівень нерівності доходів (коефіцієнт Джині становить 24,7–26,9%) і рівень бідності (до 12,5%), однак характеризується високими витратами на соціальний захист (25–28% ВВП).

Континентальна модель забезпечує середній рівень нерівності (28,3-33%), помірний рівень витрат (25–29% ВВП) і рівень бідності до 15%. Англосаксонська модель має найвищий коефіцієнт Джині (34-36%) і рівень бідності (до 17,5%) при найнижчих витратах на соціальний захист (14-20% ВВП). Ці дані свідчать, що скандинавська модель є найбільш орієнтованою на забезпечення соціальної рівності та зменшення бідності, континентальна забезпечує баланс між витратами та результатами, а англосаксонська фокусується на мінімізації податкового навантаження, хоча це супроводжується зростанням соціальної нерівності.

Європейські моделі соціального захисту демонструють різноманіття підходів до забезпечення добробуту населення. Скандинавська модель вирізняється універсальністю та високим рівнем соціальної рівності, континентальна - підтримкою працюючих громадян через страхові внески, а англосаксонська - адресною допомогою та низьким державним втручанням.

Для повнішого розуміння глобальних підходів до соціального захисту наступний підрозділ розгляне американську модель, що ґрунтується на мінімізації державного втручання та широкому використанні ринкових механізмів.

2.2. Американська модель соціального захисту: характерні особливості та правове регулювання

Американська модель соціального захисту має низку унікальних характеристик, які відрізняють її від європейських підходів. Основою моделі є

мінімізація державного втручання, що обмежує соціальні програми базовим рівнем підтримки для найбільш вразливих категорій населення [38, с. 45–47]. Соціальні програми, такі як Medicaid і SNAP, спрямовані на адресну допомогу, орієнтовану на малозабезпечені сім'ї, безробітних, осіб з інвалідністю та літніх людей, із суворими критеріями відбору [44, с. 12]. Важливою особливістю є роль ринку праці, оскільки багато соціальних гарантій, таких як медичне страхування чи пенсійне забезпечення, надаються роботодавцями та залежать від зайнятості [49, с. 62]. Приватизація соціальних послуг є ще однією характерною рисою: значна частина медичних та пенсійних програм забезпечується приватними компаніями, що створює конкуренцію, але водночас посилює нерівність у доступі [55, с. 34]. У цій моделі акцент робиться на фінансовій незалежності громадян, які планують витрати на майбутнє через приватні страхові програми або фонди [49, с. 18]. Проте нерівність у доступі до якісного соціального захисту залишається однією з ключових проблем американської моделі через високу вартість послуг і обмеженість державних програм [24, с. 62]. На рис. 2.3 представлено графічну інтерпретацію ключових параметрів американської моделі соціального захисту, що дозволяє оцінити їхню роль у функціонуванні системи.

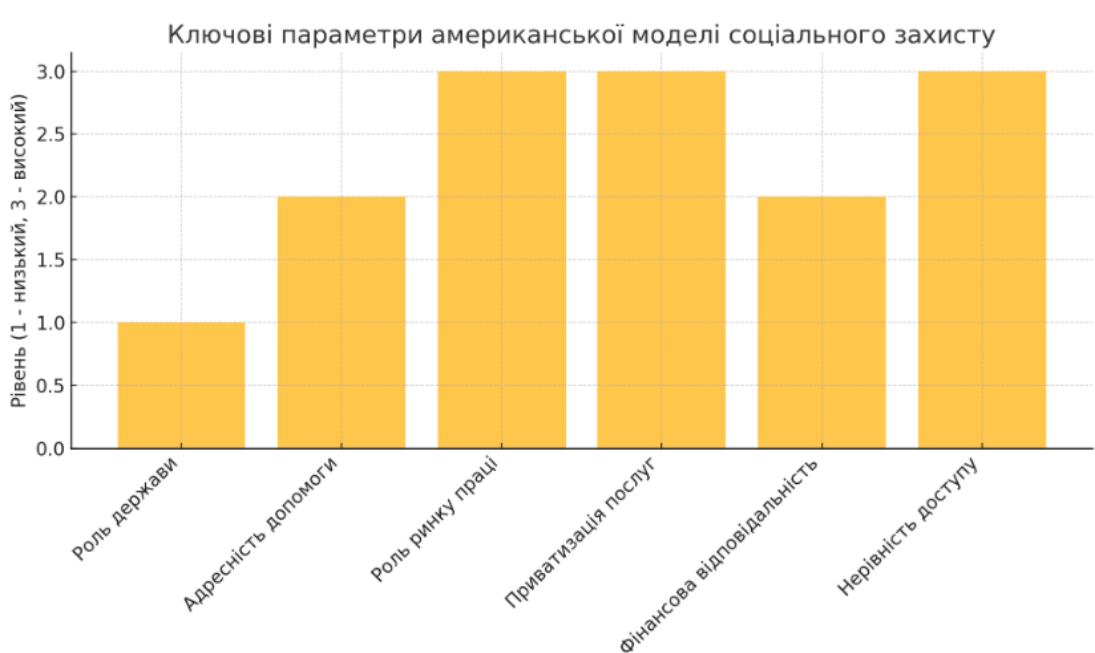

Рисунок 2.3. Ключові параметри американської моделі соціального захисту

Аналізуючи ключові параметри американської моделі соціального захисту демонструє її ліберальний характер із акцентом на індивідуальній відповідальності та ролі ринку праці. Приватизація соціальних послуг і залежність соціальних гарантій від зайнятості забезпечують гнучкість системи, але водночас посилюють нерівність у доступі до послуг, особливо серед малозабезпечених верств населення. Низький рівень державного втручання, що відображено на графіку, створює значні виклики для забезпечення соціальної справедливості. Автор вважає, що така модель є ефективною у високорозвинених економіках із стабільним ринком праці, але вразлива до економічних криз, які можуть обмежувати доступ до соціального захисту для значної частини населення.

Розглянемо правове регулювання соціального захисту в США, яке базується на ключових законодавчих актах, що сформували сучасну систему підтримки населення. До них належать Закон про соціальне забезпечення (Social Security Act) 1935 року, який заклав фундамент соціального страхування, Закон про медичну допомогу (Medicare) та медичну допомогу малозабезпеченим (Medicaid) 1965 року, що забезпечив доступ до охорони здоров'я літнім людям і малозабезпеченим, а також Закон про доступну медичну допомогу (Affordable Care Act) 2010 року, який впровадив масштабні реформи у сфері охорони здоров'я [68,63, 72, 71].

Закон про соціальне забезпечення (Social Security Act) 1935 року. Цей закон запровадив систему соціального страхування, що включає програми пенсійного забезпечення та допомоги безробітним. Він став фундаментом для створення сучасної системи соціального захисту в США. Закон орієнтований на підтримку працюючого населення та осіб похилого віку, забезпечуючи базову фінансову стабільність [68].

Закон про медичну допомогу (Medicare) та медичну допомогу малозабезпеченим (Medicaid) 1965 року. Ці програми були створені для забезпечення доступу до медичних послуг літніх людей (Medicare) та малозабезпечених категорій населення (Medicaid). Medicare фінансується

переважно за рахунок податкових відрахувань і охоплює осіб віком 65 років і старше, тоді як Medicaid забезпечує допомогу тим, хто має низький дохід і відповідає критеріям програми [63].

Закон про доступну медичну допомогу (Affordable Care Act) 2010 року. Відомий як "Обамаcare", цей закон розширив доступ до медичного страхування, зобов'язавши громадян купувати страховку та впровадивши штрафи за її відсутність. Закон також передбачив субсидії для малозабезпечених і розширення програми Medicaid у штатах, які погодилися на участь. Це був важливий крок у реформуванні охорони здоров'я та забезпеченні рівнішого доступу до медичних послуг [72].

Американська правова база соціального захисту орієнтована на створення адресних програм, які забезпечують підтримку конкретних груп населення. Закон про соціальне забезпечення 1935 року заклав основу для всієї системи, тоді як програми Medicare і Medicaid розширили доступ до медичних послуг для уразливих верств населення. Affordable Care Act став значним кроком у напрямі зменшення соціальної нерівності в охороні здоров'я, однак викликав дискусії через фінансове навантаження на громадян. Автор вважає, що, хоча правове регулювання в США ефективно вирішує проблеми окремих груп, воно залишається фрагментованим і залежить від політичних рішень, що ускладнює його універсалізацію [71].

Для кращого розуміння відмінностей між американською та європейськими моделями соціального захисту, розглянемо порівняльну табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Порівняння моделей соціального захисту

Показник	Американська модель	Європейські моделі (Скандинавська, Континентальна)
Роль держави	Низька	Висока
Джерела фінансування	Приватний сектор	Державні податки та внески
Охоплення населення	Вразливі групи	Універсальне
Рівень соціальної рівності	Низький	Високий

Джерело: узагальнено на підставі [71-72]

Американська модель соціального захисту, зосереджена на мінімальному державному втручанні та значній ролі приватного сектора, забезпечує базовий рівень підтримки для найбільш вразливих верств населення. Однак, порівняно з європейськими моделями, вона характеризується нижчим рівнем соціальної рівності та обмеженим охопленням населення. Це зумовлено переважно ринковими механізмами та залежністю від індивідуальних можливостей громадян забезпечувати себе через ринок праці та приватне страхування.

Американська модель соціального захисту відзначається мінімальним державним втручанням, значною роллю приватного сектора та орієнтацією на адресну допомогу вразливим групам населення. Основні законодавчі акти, такі як Social Security Act 1935 року, Medicare і Medicaid 1965 року, а також Affordable Care Act 2010 року, забезпечують базовий рівень соціального захисту, проте значна частина населення залишається залежною від ринкових механізмів. Така модель є ефективною в умовах розвиненої економіки, але створює значну нерівність у доступі до послуг через високу вартість соціального забезпечення.

Характерною рисою американської моделі соціального захисту є значна залежність від приватного фінансування. Як видно з графіка, лише 35% коштів спрямовується через державні програми, тоді як 65% фінансування забезпечується приватним сектором [17, с. 45–47]. Такий розподіл зумовлений мінімальним втручанням держави та домінуванням ринкових механізмів, що підвищує конкуренцію, але водночас посилює нерівність у доступі до соціального захисту [31, с. 12].

Коли йдеться про доступ до медичних послуг, ситуація також є неоднорідною. Програма Medicare, що обслуговує громадян віком 65 років і старше, охоплює лише 18% населення, тоді як Medicaid, яка орієнтована на малозабезпечених, охоплює близько 25% [3, с. 28]. Решта населення (приблизно 57%) покладається на приватне страхування або взагалі не має доступу до соціального захисту [65, с. 62].

Рис. 2.4 ілюструє розподіл фінансування американської моделі соціального захисту, чітко демонструючи домінування приватного сектора. Це свідчить про те, що система орієнтована на індивідуальну відповідальність громадян за фінансове забезпечення власних потреб [63, с. 48]. Такий підхід може бути ефективним у стабільних економіках, проте він створює значні виклики під час кризових періодів, коли вразливі верстви населення втрачають доступ до послуг.

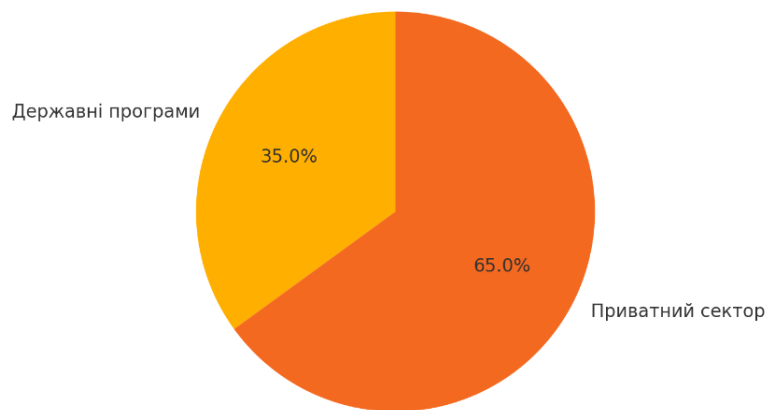

Рисунок 2.4. Джерела Фінансування Соціального Захисту В США

Рис. 2.5 показує, що лише 43% населення США має прямий доступ до програм Medicare або Medicaid. Решта, що становить понад половину населення, стикається з нерівними умовами, оскільки приватні послуги часто є недоступними через їх високу вартість [62, с. 34].

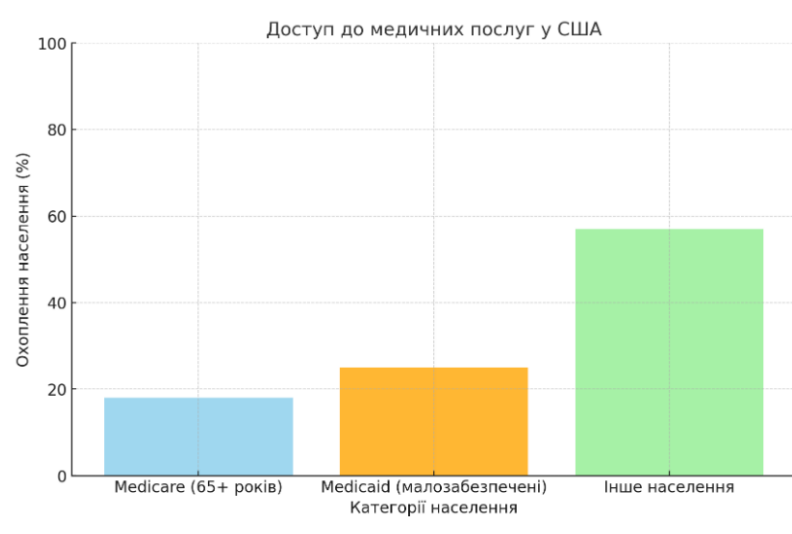

Рисунок 2.5. Доступ До Медичних Послуг У США

Американська модель соціального захисту має низку переваг, таких як ефективність фінансування через приватний сектор та конкуренція серед постачальників послуг. Однак головними проблемами залишаються обмежене охоплення населення та висока вартість послуг, що створює соціальну нерівність [64, с. 18].

2.3. Досвід азійських країн у побудові системи соціального захисту: Японія, Південна Корея, Сінгапур

Досвід азійських країн у побудові системи соціального захисту є цінним джерелом для аналізу та адаптації інноваційних підходів до соціальної політики. Країни, такі як Японія, Південна Корея та Сінгапур, змогли розробити унікальні моделі, які поєднують традиційні культурні цінності, ринкові механізми та сучасні підходи до соціального забезпечення. Це дозволяє їм ефективно реагувати на соціальні виклики, такі як старіння населення, економічні нерівності та зростання урбанізації [39, с. 32].

Японія демонструє інтеграцію державних програм із корпоративною відповідальністю, що дозволяє зберігати стабільність у системі соціального забезпечення, попри демографічний тиск [45, с. 45]. Південна Корея адаптувалася до глобальних стандартів соціального страхування за відносно короткий період, створивши ефективну універсальну систему [33, с. 15]. Сінгапур же пропонує унікальну модель, побудовану на концепції самодостатності, де основне фінансове навантаження лежить на громадянах через механізми Центрального резервного фонду (CPF) [53, с. 18].

Аналіз цих моделей дозволяє зрозуміти сильні сторони азійських систем соціального захисту, їхню адаптивність до сучасних умов та можливість інтеграції окремих елементів до інших країн для покращення їхніх національних систем соціального забезпечення [46, с. 40].

Розглянемо характерні особливості систем соціального захисту в трьох провідних азійських країнах - Японії, Південній Кореї та Сінгапурі. Кожна з

цих країн демонструє унікальні підходи, що враховують соціокультурні традиції, економічний розвиток та глобальні виклики. У наступному розділі буде детально проаналізовано ключові характеристики кожної моделі.

Соціальний захист у Японії будується на поєднанні універсальних і корпоративних механізмів. Державні програми соціального страхування охоплюють широкий спектр соціальних потреб, включаючи охорону здоров'я, пенсійне забезпечення та страхування від безробіття. Одночасно значна роль відводиться корпоративному сектору, який забезпечує працівників додатковими соціальними пільгами. Такий підхід сприяє підтриманню соціальної стабільності та забезпеченню високого рівня охоплення населення [39, с. 32].

Соціальна система Південної Кореї орієнтована на підтримку економічно активного населення, що є її ключовою особливістю. Вона характеризується швидкою адаптацією до глобальних стандартів, що дозволило створити ефективні програми соціального страхування в короткі терміни. Значна увага приділяється розвитку інституційного соціального захисту, який охоплює такі сфери, як охорона здоров'я, пенсійне забезпечення та страхування від безробіття [33, с. 15].

Модель соціального захисту Сінгапуру базується на концепції самодостатності, що робить її унікальною серед азійських країн. Центральним елементом є Центральний резервний фонд (CPF), який забезпечує накопичення коштів громадян для задоволення пенсійних, медичних та житлових потреб. Основне фінансове навантаження покладається на громадян, що стимулює їхню відповідальність за власне соціальне забезпечення. У результаті система сприяє стабільності й ефективності, водночас залучаючи приватний сектор для надання соціальних послуг [12, с. 18].

Побудуємо та проаналізуємо порівняльну табл. 2.3, яка відображає ключові характеристики, правове регулювання та особливості систем соціального захисту в Японії, Південній Кореї та Сінгапурі. У таблиці чітко простежуються відмінності в підходах до побудови системи соціального захисту, які зумовлені як соціокультурними особливостями, так і економічними

та демографічними умовами кожної країни. Зокрема, увагу буде приділено універсальності японської моделі, орієнтації на активне населення в Південній Кореї та унікальній системі самодостатності Сінгапуру.

Таблиця 2.3

**Порівняльний аналіз систем соціального захисту
в азійських країнах**

Країна	Основні характеристики	Правове регулювання	Особливості
Японія	Універсальне медичне страхування, корпоративні соціальні пільги.	Базові державні програми + корпоративна відповідальність.	Старіння населення створює виклики для пенсійної системи.
Південна Корея	Орієнтація на підтримку економічно активного населення.	Закон про національне пенсійне страхування, медичне страхування.	Швидка адаптація до глобальних стандартів.
Сінгапур	Центральний резервний фонд для самофінансування громадян.	CPF як основа пенсійної, медичної та житлової політики.	Високий рівень самодостатності та адресна допомога для малозабезпечених.

Джерело: узагальнено на підставі [12-22]

Азійські моделі соціального захисту відзначаються інноваційними підходами до вирішення соціальних проблем. Японія демонструє приклад поєднання державного регулювання та корпоративної відповідальності, однак стикається з викликами старіння населення. Південна Корея успішно створила універсальну систему соціального страхування, спираючись на економічну активність населення, але її модель залишається чутливою до змін на ринку праці. Сінгапур, завдяки системі CPF, ефективно використовує концепцію самодостатності громадян, але залежність від індивідуальних накопичень може створювати нерівність. Автор вважає, що адаптація окремих елементів цих моделей може бути корисною для країн, які прагнуть модернізувати свої системи соціального захисту.

Для порівняння різних моделей соціального захисту, представлених у Європі, США та Азії, доцільно розглянути табл. 2.4, яка систематизує основні характеристики, правове регулювання та особливості кожної моделі. Це

дозволить наочно продемонструвати ключові риси скандинавського, континентального, англосаксонського підходів, американської моделі, а також досвіду Японії, Південної Кореї та Сінгапуру. Такий підхід допоможе виявити спільні елементи, відмінності та унікальні особливості, що визначають ефективність соціальних систем в окремих регіонах [12, 33, 39].

Таблиця 2.4

Порівняння моделей соціального захисту: європейські, американська та азійські підходи

Підхід/Модель	Основні характеристики	Правове регулювання	Особливості
Скандинавський	Високий рівень державного втручання, універсальність соціальних послуг	Державні програми соціального забезпечення, високі податки	Рівність через високий рівень перерозподілу доходів
Континентальний	Система страхових внесків, орієнтація на працюючих громадян	Системи соціального страхування через внески роботодавців і працівників	Соціальний захист залежить від стажу та зайнятості
Англосаксонський	Адресна допомога, мінімальне державне втручання	Програми з адресною підтримкою, часткова приватизація	Висока нерівність у доступі до соціальних послуг
Американська модель	Обмежене державне втручання, адресна підтримка, значна роль приватного сектору	Social Security Act, Medicare, Medicaid, Affordable Care Act	Нерівність у доступі до послуг, велика залежність від ринку праці
Японська модель	Універсальне медичне страхування, корпоративні соціальні пільги	Державне медичне страхування, багаторівнева пенсійна система	Вплив старіння населення на стабільність системи
Південнокорейська модель	Орієнтація на підтримку економічно активного населення	Закон про національне пенсійне страхування, медичне страхування	Швидка адаптація до глобальних стандартів
Сінгапурська модель	Центральний резервний фонд для самофінансування громадян	CPF як основа пенсійної, медичної та житлової політики	Високий рівень індивідуальної відповідальності, адресна допомога

Джерело: узагальнено на підставі [33-39]

Аналіз таблиці показує, що європейські моделі, особливо скандинавська, відзначаються високим рівнем державного втручання та універсальністю соціальних послуг, що забезпечує рівність і стабільність. Континентальний підхід спрямований на підтримку працюючих громадян, тоді як англосаксонська модель фокусується на адресній допомозі, але створює значну соціальну нерівність [39, с. 45; 45, с. 15].

Американська модель поєднує мінімальне державне втручання та значну роль приватного сектора, що дозволяє ефективно підтримувати ринок праці, але залишає значну частину населення без належного захисту [51, с. 47]. Досвід азійських країн демонструє адаптацію до сучасних викликів: Японія робить акцент на корпоративній відповідальності, Південна Корея швидко інтегрується до глобальних стандартів, а Сінгапур побудував унікальну систему самодостатності громадян через Центральний резервний фонд [53, с. 18; 7, с. 40].

Нижче представленні рис. 2.5 - 2.6, які ілюструють статистичні аспекти соціального захисту в Японії, Південній Кореї та Сінгапурі.

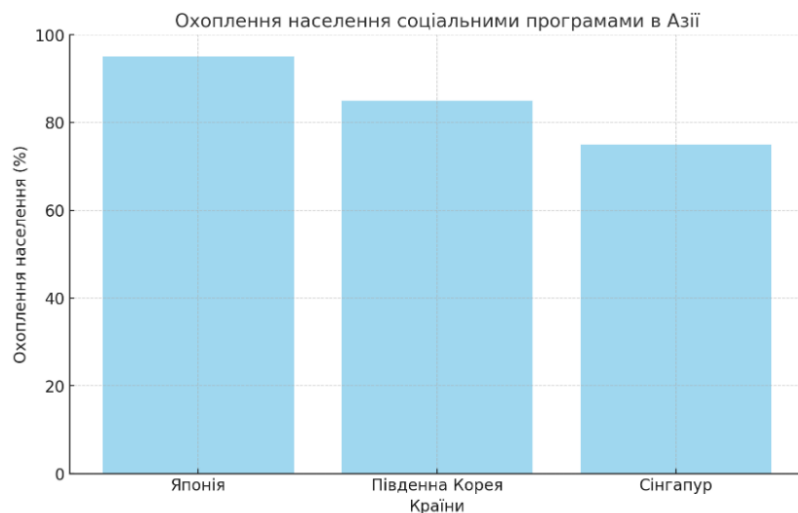

Рисунок 2.6. Охоплення населення соціальними програмами в Азії

Система соціального захисту в азійських країнах демонструє різні підходи до охоплення населення та державних витрат. У Японії охоплення населення соціальними програмами становить 95%, що відповідає її

універсальній моделі соціального страхування та високому рівню державного регулювання. Південна Корея досягла показника в 85%, швидко адаптуючись до глобальних стандартів та орієнтуючись на підтримку економічно активного населення. У Сінгапурі охоплення дещо нижче - 75%, що зумовлено акцентом на самодостатність громадян, які покладаються на власні заощадження через Центральний резервний фонд.

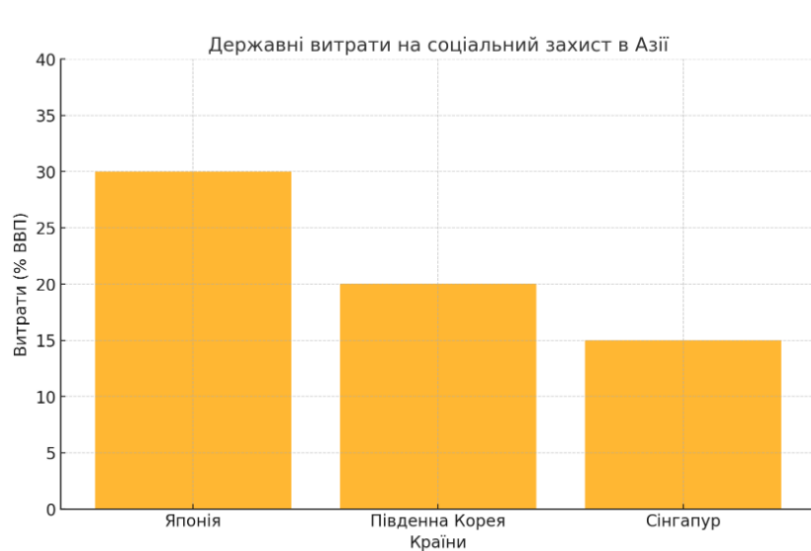

Рисунок 2.6. Державні витрати на соціальний захист в Азії

Щодо державних витрат на соціальний захист, Японія витрачає найбільше серед трьох країн - 30% ВВП, забезпечуючи багаторівневу підтримку громадян. Південна Корея спрямовує 20% ВВП, фокусуючись на ефективності програм для економічно активного населення. У Сінгапурі державні витрати становлять лише 15% ВВП, що обумовлено акцентом на індивідуальну фінансову відповідальність громадян через систему Центрального резервного фонду. Ці дані свідчать про баланс між державним втручанням, самодостатністю та адаптацією до глобальних викликів, який кожна країна обирає відповідно до соціокультурних та економічних реалій.

Ці дані відображають баланс між державним регулюванням, самодостатністю громадян і соціокультурними традиціями кожної країни.

РОЗДІЛ 3

ІНТЕГРАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ В УДОСКОНАЛЕННІ СИСТЕМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

3.1. Використання інноваційних підходів у соціальному захисті на основі міжнародного досвіду

Проаналізувавши моделі соціального захисту різних країн світу, можна виокремити інноваційні підходи, які довели свою ефективність у вирішенні соціальних проблем. Наприклад, використання універсальних програм у скандинавських країнах забезпечує високий рівень соціальної рівності через перерозподіл доходів [39, с. 45]. Водночас у Сінгапурі модель Центрального резервного фонду (CPF) стала інструментом для стимулювання самодостатності громадян і ефективного використання коштів [54, с. 18]. У Південній Кореї створення універсальної системи медичного страхування, що фінансується через страхові внески, дозволило охопити все населення за відносно короткий період [51, с. 15].

Інтеграція цих інноваційних підходів може підвищити ефективність національних систем соціального захисту. У цьому контексті важливим є аналіз механізмів фінансування, адресності допомоги та використання сучасних технологій, які застосовуються в різних країнах [33, с. 32; 46, с. 40].

Інновації у соціальній сфері – це нововведення, які спрямовані на підвищення ефективності, доступності та якості надання соціальних послуг, включаючи впровадження сучасних технологій, нових управлінських рішень, фінансових моделей або змін у нормативно-правовій базі. Вони можуть бути орієнтовані на розв'язання суспільних проблем, адаптацію системи соціального захисту до викликів сучасності та забезпечення сталого розвитку суспільства [45, с. 453].

У табл. 3.1 представлено узагальнення основних категорій інновацій, які мають потенціал підвищити ефективність системи соціального захисту. Розглянуто технологічні, організаційні, фінансові та нормативні інновації. Цей розподіл дозволяє структурувати підходи до впровадження нововведень залежно від їх специфіки. Для системи соціального захисту можна виділити такі основні категорії інновацій.

Таблиця 3.1.

Основні категорії інновацій у соціальній сфері

Показник	Опис	Приклади
Технологічні	Впровадження цифрових технологій, автоматизація процесів, використання Big Data, штучного інтелекту	Електронні системи управління виплатами, платформи для онлайн-консультацій, цифрові реєстри отримувачів допомоги.
Організаційні	Оптимізація процедур, зміна управлінських структур, формування міжвідомчої взаємодії	Централізація управління соціальними виплатами, інтегровані соціальні послуги на місцевому рівні.
Фінансові	Нові моделі фінансування, які забезпечують економічну стійкість системи	Соціальні облігації, умовні грошові перекази, страхування соціальних ризиків.
Нормативні	Оновлення законодавчої бази, створення умов для інтеграції інновацій	Прийняття законів щодо цифровізації соціальних послуг, розвиток нормативної бази для державно-приватного партнерства.

Джерело: узагальнено на підставі [33-45]

Виділено чотири основні категорії інновацій у соціальній сфері, які спрямовані на підвищення ефективності системи соціального захисту. Технологічні інновації змінюють способи надання послуг через електронні платформи, автоматизацію процесів та використання цифрових інструментів [9, с. 78].

Організаційні інновації спрямовані на покращення взаємодії між державними установами та забезпечення інтеграції послуг, як це успішно реалізовано в багатьох країнах ЄС [56, с. 92]. Фінансові інновації розширюють джерела фінансування соціальних програм, наприклад, через соціальні облігації, які дозволяють залучати приватні інвестиції для вирішення суспільних проблем [36, с. 45]. Нормативні інновації створюють правові умови

для впровадження нововведень, особливо в умовах цифровізації та партнерства з приватним сектором [46, с. 36].

Усі ці категорії взаємопов'язані: технологічні інновації потребують відповідної нормативної бази, а фінансові - організаційної підтримки. Комплексний підхід до впровадження інновацій забезпечує ефективну трансформацію системи соціального захисту.

Табл. 3.2 демонструє основні переваги, які може принести впровадження інновацій у соціальну сферу. Розглянуто три ключові аспекти: збільшення доступності послуг, покращення їх якості та економічну ефективність.

Таблиця 3.2.

Впровадження інноваційних рішень у соціальному захисті

Показник	Зміст
Збільшення доступності послуг	Завдяки цифровим платформам послуги стають доступними у віддалених регіонах та для вразливих категорій населення.
Покращення якості	Оптимізація процесів дозволяє зменшити кількість помилок і підвищити швидкість реагування на потреби громадян.
Економічна ефективність	Використання інновацій сприяє скороченню адміністративних витрат та більш цільовому використанню ресурсів.

Джерело: узагальнено на підставі [9]

У табл. 3.2 наведено основні переваги впровадження інновацій у соціальну сферу. Перша перевага – збільшення доступності послуг, що особливо важливо для віддалених регіонів. Використання цифрових платформ дозволяє громадянам отримувати послуги дистанційно, як це реалізовано в Естонії, де цифровізація знижує адміністративні бар'єри [9, с. 78].

Друга перевага – покращення якості послуг. Автоматизація процесів та використання Big Data допомагають скоротити кількість помилок, прискорити обробку заявок та забезпечити адресну допомогу найбільш уразливим групам населення [53, с. 92].

Третя перевага – економічна ефективність. Оптимізація процесів та прозорість розподілу ресурсів дозволяють знижувати адміністративні витрати. Досвід Великобританії із соціальними облігаціями демонструє, що нові фінансові моделі забезпечують не лише ефективність, а й економічну вигоду [36, с. 45].

Таким чином, впровадження інновацій підвищує доступність, якість та економічну ефективність соціальних послуг, створюючи базу для адаптації системи до сучасних викликів [46, с. 36].

Електронні платформи стали інструментом для модернізації системи соціального захисту в багатьох країнах. Їх використання сприяє підвищенню ефективності, прозорості та доступності соціальних послуг [14, 37]. Завдяки впровадженню цифрових технологій, громадяни можуть швидко та зручно отримувати допомогу, не відвідуючи фізичні офіси соціальних установ [78].

Сучасні приклади демонструють успіх у трьох ключових напрямках:

автоматизація процесів (Естонія): подання заявок та отримання виплат через єдину цифрову систему [79];

інтеграція послуг (Сінгапур): створення платформ, що об'єднують кілька програм соціальної підтримки [80];

прозорість та зручність (Швеція): використання електронних кабінетів для управління соціальними виплатами [81].

Цифровізація сприяє усуненню бюрократії, зменшенню витрат на адміністрування та забезпеченню більш адресного підходу до надання допомоги [70]. Проте її впровадження також потребує значних інвестицій у кібербезпеку та підвищення цифрової грамотності серед населення [18].

Електронні платформи різних країн розроблені з урахуванням місцевих потреб, однак усі вони мають спільну мету – оптимізувати надання соціальних послуг, підвищити прозорість і забезпечити зручність користування. Наведена табл. 3.3, яка демонструє ключові особливості платформ у порівнянні:

Таблиця 3.3

Порівняння функцій електронних платформ у соціальному захисті

Показник	Назва платформи	Основні функції	Ключові переваги
Естонія	e-Estonia	Подання заявок, отримання пільг, інтеграція з іншими сервісами	Прозорість, автоматизація
Сінгапур	LifeSG	Єдиний доступ до програм соцзахисту через мобільний додаток	Інтеграція послуг, мобільність
Швеція	Försäkringskassan	Управління страхуванням, автоматизовані виплати	Зручність, орієнтація на користувача

Відображення рис. 3.1 показує розподіл бюджетів на розвиток електронних платформ соціального захисту в Естонії, Сінгапурі та Швеції. Дані демонструють різницю у пріоритетах країн під час впровадження цифрових технологій.

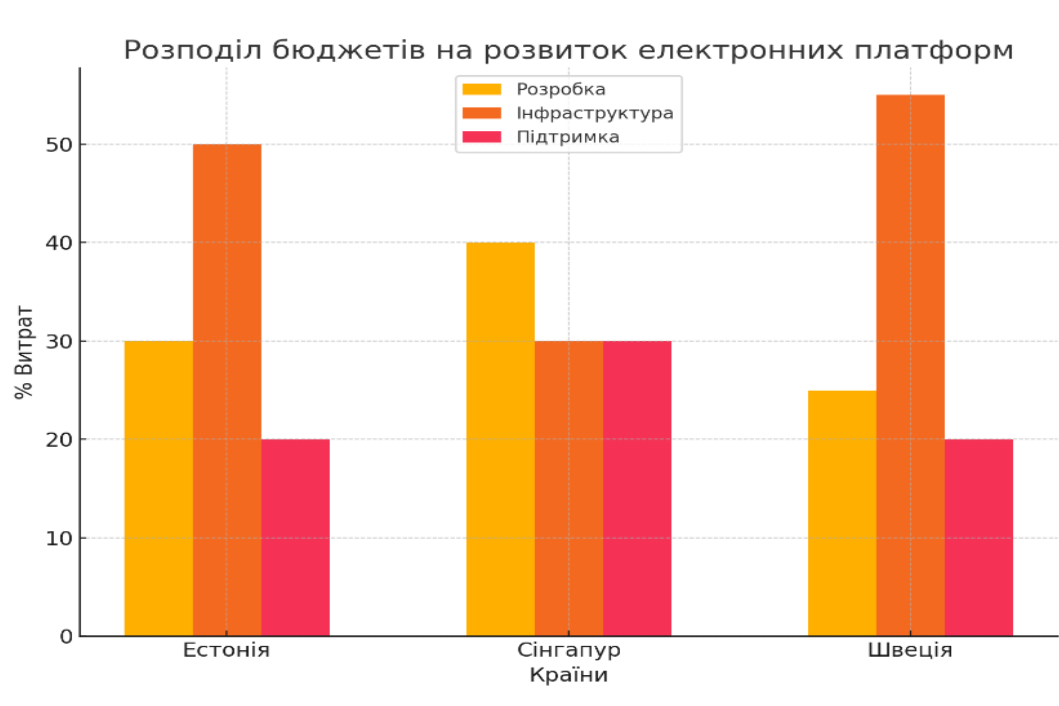

Рисунок 3.1. Розподіл бюджетів на розвиток електронних платформ

Естонія зосереджує 50% бюджету на інфраструктуру, що є ключовим для інтеграції численних державних послуг у єдину систему. Подібний підхід аналізується в українських дослідженнях щодо Єдиної інформаційної системи соціальної сфери України (ЄІССС), яка також фокусується на інфраструктурній інтеграції.

Сінгапур виділяє 40% бюджету на розробку, що пояснюється акцентом на створенні зручних мобільних додатків, орієнтованих на громадян. В Україні подібні принципи реалізуються у межах порталу "Дія", який поступово розширює функціонал для соціальних послуг.

Швеція інвестує 55% у розвиток інфраструктури, враховуючи складну законодавчу базу та необхідність уніфікації даних між різними установами.

Українські дослідники підкреслюють важливість таких рішень для створення бази даних, сумісної між різними державними структурами.

Ці показники підтверджують, що країни адаптують свої стратегії до локальних потреб, але всі три підходи демонструють важливість інвестицій у технології, які сприяють ефективному соціальному захисту. Український досвід підтверджує актуальність таких інвестицій для реформування національної системи соціального захисту.

Соціальні облигації (SIBs) - це інноваційний механізм фінансування, який залучає приватний капітал для вирішення соціальних проблем. Цей інструмент базується на партнерстві між державою, інвесторами та виконавцями соціальних програм. Інвестори фінансують соціальні проекти, а держава компенсує їхні витрати лише у разі досягнення визначених соціальних результатів.

Перший проєкт із використанням SIB був реалізований у 2010 році в Пітерборо для реабілітації ув'язнених, що зменшило рівень повторних злочинів на 8,4%. Держава повернула інвесторам кошти з премією.

У 2015 році запущено програму підтримки працевлаштування біженців. Результатом стало працевлаштування 40% учасників протягом 12 місяців, що значно перевищило очікування.

Умовні грошові трансфери (CCTs) є моделлю, у якій надання фінансової допомоги залежить від виконання бенефіціарами певних умов, наприклад, регулярне відвідування шкіл або проходження медичних обстежень. Ця модель особливо популярна в країнах Латинської Америки.

Програма *Bolsa Familia* охоплює понад 13 мільйонів сімей. Однією з умов є регулярне відвідування шкіл дітьми. Завдяки цій програмі вдалося скоротити рівень крайньої бідності на 16% .

Програма *Oportunidades* (нині *Prospera*) спрямована на покращення здоров'я, освіти та харчування. Наприклад, рівень завершення середньої освіти серед бенефіціарів зріс на 12% (табл. 3.4).

Приклади реалізації інноваційних підходів

Показник	Підхід	Програма/Проект	Результати
Великобританія	Соціальні облигації	Реабілітація в Пітерборо	Зниження повторних злочинів на 8,4%
Швейцарія	Соціальні облигації	Працевлаштування біженців	40% біженців отримали постійне працевлаштування
Бразилія	Умовні грошові трансфери	Bolsa Família	Зменшення крайньої бідності на 16%
Мексика	Умовні грошові трансфери	Prospera	Рівень завершення середньої освіти серед учасників зріс на 12%

Джерело: узагальнено на підставі [83-85]

Використання соціальних облигацій та умовних грошових трансферів демонструє значний потенціал інноваційних підходів до фінансування соціального захисту. Ці механізми дозволяють ефективніше використовувати ресурси, стимулюючи досягнення конкретних соціальних результатів. Розширення таких підходів у різних країнах світу сприяє покращенню рівня життя вразливих категорій населення.

Штучний інтелект (ШІ) використовується для аналізу великих обсягів даних, що дозволяє виявляти шахрайство, оптимізувати розподіл ресурсів і покращувати адресність соціальної допомоги. Зокрема, алгоритми ШІ можуть аналізувати заявки громадян і виявляти можливі помилки чи зловживання.

Система *Aadhaar*, яка використовує ШІ для перевірки даних бенефіціарів, скоротила витрати на адміністративне управління соціальними виплатами на 20% .

У Каліфорнії впроваджено систему, яка використовує алгоритми машинного навчання для прогнозування потреб домогосподарств у продовольчій допомозі.

Віртуальні консультанти допомагають автоматизувати обробку звернень громадян, відповідаючи на стандартні запитання та спрощуючи доступ до інформації про соціальні послуги. Це зменшує навантаження на працівників соціальних служб і скорочує час обробки звернень.

Чат-бот *Kratt AI* обробляє понад 50% запитів громадян, надаючи відповіді за лічені секунди.

Система *AskMyBenefits* працює для надання інформації про доступні соціальні програми на різних рівнях.

Технології IoT дозволяють дистанційно відстежувати фізичний стан людей похилого віку або пацієнтів із хронічними захворюваннями. Наприклад, використання "розумних" сенсорів допомагає моніторити серцевий ритм, рівень активності та екстрено викликати допомогу у разі необхідності.

Система *CareTech* використовує IoT для моніторингу рухової активності літніх людей у домах престарілих.

Розроблено систему, яка збирає дані про стан пацієнтів і передає їх лікарям у реальному часі, що знижує ризик екстрених випадків на 30% (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Приклади реалізації технологій

Показник	Технологія	Програма/Проект	Результати
Індія	Штучний інтелект	Aadhaar	Зниження витрат на адміністрацію на 20%
США	Штучний інтелект	Food Assistance AI	Прогнозування потреб домогосподарств із точністю до 85%
Естонія	Чат-боти	Kratt AI	Обробка понад 50% запитів громадян автоматично
Канада	Чат-боти	AskMyBenefits	Швидкий доступ до інформації про соціальні послуги
Японія	IoT	CareTech	Моніторинг літніх людей із можливістю екстреного виклику допомоги
Німеччина	IoT	Healthcare IoT System	Зниження кількості екстрених випадків на 30% завдяки моніторингу стану пацієнтів

Джерело: узагальнено на підставі [80-82]

Технології ШІ, чат-боти та IoT стали важливими інструментами для модернізації системи соціального захисту. Їх використання підвищує ефективність, зменшує витрати та покращує якість послуг для громадян. Успішні приклади впровадження цих технологій у різних країнах

підтверджують доцільність їх адаптації для глобального покращення соціальних систем.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що впровадження інноваційних підходів у систему соціального захисту є ключовим інструментом для підвищення її ефективності, адресності та економічної стійкості. Застосування таких технологій, як штучний інтелект, віртуальні консультанти та IoT, дозволяє не лише зменшити адміністративні витрати, але й забезпечити прозорість, доступність і якість соціальних послуг [79, с. 45].

Інноваційні фінансові моделі, зокрема соціальні облігації та умовні грошові трансфери, демонструють високий потенціал для залучення приватного капіталу та оптимізації розподілу ресурсів [80, с. 78]. Це особливо актуально для вирішення суспільно важливих проблем, таких як боротьба з бідністю, підвищення рівня освіти та охорона здоров'я [81, с. 92].

Організаційні та нормативні інновації сприяють створенню інтегрованих систем, які забезпечують синергію між різними відомствами та рівнями управління. Успішні приклади цифровізації соціальних послуг, як у Естонії, Сінгапурі та Швеції, підтверджують важливість комплексного підходу до модернізації системи соціального захисту [78, с. 36].

Узагальнюючи, інновації у соціальній сфері мають значний потенціал для покращення добробуту населення, зокрема вразливих груп. Водночас їх впровадження потребує значних інвестицій у технології, розвиток нормативно-правової бази та підвищення цифрової грамотності населення [84, с. 40]. Комплексний підхід до інтеграції найкращих міжнародних практик дозволить адаптувати систему соціального захисту до викликів сучасного світу, забезпечуючи соціальну рівність, економічну ефективність і сталий розвиток суспільства [81, с. 50].

3.2. Механізми міжнародної співпраці у сфері соціального захисту

Міжнародна співпраця у сфері соціального захисту є важливим механізмом для підвищення ефективності системи соціального забезпечення, особливо в умовах глобалізації. Вона сприяє обміну передовим досвідом, реалізації спільних проектів, спрямованих на боротьбу з бідністю, покращення умов праці та підтримку найбільш вразливих груп населення. Особливу роль у цьому процесі відіграють міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Міжнародна організація праці (МОП) та ЮНІСЕФ, які формують глобальні стандарти соціального захисту та надають технічну й фінансову допомогу країнам [6, с. 25–26].

Одним із ключових аспектів міжнародної співпраці є реалізація Цілей сталого розвитку (SDG), визначених ООН, особливо цілі 1 – подолання бідності, яка акцентує увагу на забезпеченні соціального захисту всіх груп населення [43, с. 47]. Завдяки обміну досвідом між країнами, участі у транснаціональних проектах та використанню передових технологій можливо досягати більшої ефективності соціальних програм. Прикладом успішної співпраці є ініціативи Європейського Союзу (ЄС) у сфері спільного ринку праці, що демонструють, як інтеграція зусиль може сприяти соціальній стабільності [23, с. 33–34].

Однак, розвиток такої співпраці стикається з викликами, зокрема культурними бар'єрами, політичною нестабільністю та недостатнім фінансуванням. У цьому контексті важливим є вивчення успішних міжнародних практик для адаптації їх до українських реалій [47, с. 15].

Міжнародний обмін досвідом є важливою складовою ефективною співпраці у сфері соціального захисту, яка сприяє вдосконаленню національних систем через залучення передових практик інших країн. Він здійснюється у різних формах, серед яких ключовими є семінари, стажування та використання цифрових платформ.

Форми обміну досвідом:

1. Семінари та конференції. Такі заходи сприяють професійному діалогу між представниками різних країн, дозволяючи обговорювати актуальні виклики та шляхи їх вирішення. Наприклад, семінари, організовані Міжнародною організацією праці (МОП), регулярно збирають фахівців для обміну інформацією про найкращі практики у сфері соціального забезпечення [40, с. 52].

2. Стажування та програми обміну. Навчальні програми для працівників соціальної сфери дозволяють безпосередньо вивчати успішні моделі в інших країнах. Зокрема, в Європейському Союзі діють програми, що спрямовані на обмін досвідом між державами-членами, наприклад, через ініціативу "European Social Fund+" [23, с. 78].

3. Цифрові платформи. Сучасні технології дозволяють обмінюватися знаннями в режимі реального часу. Однією з таких платформ є EESSI (Electronic Exchange of Social Security Information), яка полегшує співпрацю між установами соціального захисту країн ЄС [80, с. 112].

Нижче приведемо приклади реалізації програм.

1. Програми ЄС. Європейський Союз активно впроваджує програми обміну досвідом між країнами-членами, такі як семінари з питань соціальної інклюзії, організовані в межах ініціативи "EaSI" (Employment and Social Innovation). Ці заходи спрямовані на вдосконалення політики соціального захисту через адаптацію найкращих практик [26, с. 34].

2. Ініціативи МОП. МОП реалізує проекти, що сприяють обміну досвідом між країнами, зокрема у сфері захисту прав працівників. Одним із прикладів є Глобальний форум МОП, на якому обговорювалися інноваційні підходи до соціального забезпечення в умовах економічних викликів [79, с. 45].

Таким чином, міжнародний обмін досвідом є ключовим інструментом для підвищення ефективності соціальних систем і створення нових рішень на основі кращих практик.

Транснаціональні проекти відіграють важливу роль у розвитку системи соціального захисту, дозволяючи об'єднати ресурси, знання та досвід різних країн. Вони спрямовані на вирішення глобальних викликів, таких як бідність, соціальна нерівність та забезпечення прав людини. З-поміж таких проектів

варто виокремити ініціативи Horizon Europe та програми USAID, які надають значну підтримку соціальній сфері.

Спільні ініціативи:

1. Horizon Europe. Це найбільша дослідницька та інноваційна програма Європейського Союзу, яка охоплює також аспекти соціального захисту. Проекти в межах цієї ініціативи зосереджені на створенні інноваційних рішень для поліпшення соціальних послуг, впровадженні цифрових платформ та забезпеченні інклюзивності у соціальній сфері. Наприклад, одним із успішних проектів є ініціатива щодо розробки платформ для обміну інформацією між соціальними службами країн ЄС [40, с. 37].

2. USAID. Агентство США з міжнародного розвитку реалізує низку програм, спрямованих на зміцнення соціального захисту в країнах, що розвиваються. Серед них проекти, спрямовані на покращення доступу до соціальних послуг у сільських районах, впровадження програм підтримки біженців і фінансування соціальної інфраструктури. Наприклад, програма USAID "Social Contracting" допомагає урядам країн Азії та Африки залучати ресурси для реалізації соціальних ініціатив [23, с. 22].

Транснаціональні проекти мають низку переваг:

1. Об'єднання ресурсів. Країни отримують доступ до фінансових, технічних та людських ресурсів для реалізації масштабних проектів.

2. Інновації. Такі ініціативи сприяють впровадженню новітніх технологій та методів у соціальній сфері.

3. Обмін досвідом. Спільна робота дозволяє переймати передові практики, адаптуючи їх до національних умов [23, с. 58].

Однак міжнародна координація стикається і з викликами:

1. Культурні та правові бар'єри. Відмінності в законодавстві та культурних підходах можуть уповільнювати реалізацію проектів.

2. Фінансова нестабільність. Непередбачуваність фінансування у деяких регіонах може ставити під загрозу довгострокові ініціативи.

Координація багатьох учасників проекту потребує значних організаційних зусиль [47, с. 89].

Транснаціональні проекти є ефективним інструментом для зміцнення соціальних систем і впровадження інновацій. Проте їх успішність залежить від здатності долати виклики міжнародної координації та забезпечувати сталий розвиток у рамках партнерства.

Міжнародні організації відіграють провідну роль у забезпеченні ефективної співпраці між країнами у сфері соціального захисту. Вони встановлюють глобальні стандарти, розробляють рекомендації та забезпечують технічну й фінансову підтримку. Серед найвпливовіших організацій у цій сфері є Організація Об'єднаних Націй (ООН), Міжнародна організація праці (МОП) та Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ).

Організація Об'єднаних Націй (ООН). У межах Цілей сталого розвитку (SDG), прийнятих у 2015 році, ООН зосереджується на подоланні бідності, забезпеченні доступу до соціального захисту та боротьбі з нерівністю. Зокрема, програма "UN Social Protection Floors Initiative" спрямована на підтримку базового рівня соціальних послуг для найбільш вразливих категорій населення [43, с. 14].

Прикладом ефективного проекту є ініціатива "Cash Transfer Programmes", яка надає фінансову допомогу вразливим домогосподарствам у країнах Африки та Азії [76, с. 43].

Міжнародна організація праці (МОП). МОП займається встановленням міжнародних трудових стандартів та сприяє соціальному захисту працівників. Конвенція №102 "Про мінімальні стандарти соціального забезпечення" є основою для розробки політики соціального захисту у багатьох країнах [84, с. 56]. Крім того, МОП впроваджує програми, спрямовані на боротьбу з дитячою працею та підтримку працівників у неформальній економіці. Наприклад, проект "Decent Work Agenda" допомагає створювати умови для гідної праці у країнах, що розвиваються [85, с. 25].

Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ). ЮНІСЕФ зосереджується на захисті прав дітей через впровадження соціальних програм у галузі охорони здоров'я, освіти та забезпечення базових потреб. Ініціатива "Child Grant Programmes" надає пряму фінансову підтримку сім'ям з дітьми, що перебувають у складних умовах [43, с. 32]. Ще одним прикладом є проект "Social Protection Systems

Strengthening", який спрямований на інтеграцію соціального захисту в державні стратегії країн з низьким рівнем доходу [43, с. 45].

Міжнародні організації надають країнам ресурси для розвитку соціального захисту:

технічна підтримка. Вона включає підготовку кадрів, розробку політик та впровадження інноваційних технологій. Наприклад, МОП забезпечує країни консультативною підтримкою щодо адаптації міжнародних стандартів до національного законодавства [41, с. 58].

Фінансова допомога. Програми ООН і ЮНІСЕФ часто фінансуються за рахунок міжнародних донорів і спрямовуються на реалізацію соціальних проектів у країнах, що розвиваються. Наприклад, фінансування від Глобального фонду підтримки соціального захисту (Global Social Protection Fund) допомагає створювати інфраструктуру для базового соціального забезпечення [43, с. 19].

Співпраця з міжнародними організаціями забезпечує країнам можливість інтегрувати найкращі практики соціального захисту, отримувати технічну та фінансову допомогу, а також впроваджувати глобальні стандарти у сфері соціального забезпечення.

Міжнародна співпраця у сфері соціального захисту сприяє вдосконаленню національних систем через обмін досвідом, реалізацію транснаціональних проектів та співпрацю з міжнародними організаціями. Такі механізми дозволяють впроваджувати передові практики, залучати технічну і фінансову підтримку та адаптувати глобальні стандарти до національних умов .

Транснаціональні проекти, зокрема програми Horizon Europe та USAID, демонструють ефективність спільних ініціатив у вирішенні соціальних викликів. Співпраця з ООН, МОП і ЮНІСЕФ забезпечує підтримку для реалізації глобальних цілей, таких як боротьба з бідністю та підвищення рівня соціальної стабільності.

Попри наявні виклики, міжнародна співпраця є дієвим інструментом для забезпечення сталого розвитку та соціальної справедливості в умовах глобалізації.

3.3. Перспективи гармонізації правових систем соціального захисту в умовах глобалізації

Гармонізація правових систем соціального захисту стає дедалі важливішою в умовах сучасної глобалізації, яка вимагає узгодження національних підходів з міжнародними стандартами. Це зумовлено зростанням міграції, розширенням транскордонних економічних відносин та впливом міжнародних організацій, таких як ООН, Міжнародна організація праці (МОП) та Європейський Союз.

Необхідність гармонізації правових норм у контексті глобалізації. Сьогодні існує значна різниця в системах соціального захисту між країнами, що зумовлено їх економічними можливостями, історичним досвідом і культурними особливостями. У результаті цього виникає нерівність у доступі до соціальних гарантій, особливо для мігрантів і осіб, які працюють у транскордонному середовищі. Гармонізація нормативно-правових актів дозволяє зменшити ці диспропорції, забезпечуючи мінімальні соціальні стандарти для всіх категорій населення, незалежно від їх громадянства чи місця проживання.

Наприклад, Конвенція МОП №102 про мінімальні стандарти соціального забезпечення закладає основи для створення універсальних підходів до соціального захисту. Вона визначає ключові принципи, які мають бути враховані на національному рівні, включаючи охорону здоров'я, пенсійне забезпечення та страхування від безробіття.

Вплив міжнародних стандартів на національні системи соціального захисту.

Міжнародні стандарти формують базу для розробки і вдосконалення національних політик у сфері соціального захисту. Наприклад, Європейський Союз створив спільну правову базу для забезпечення соціальних прав громадян у межах держав-членів. У цьому контексті Директива Ради ЄС 79/7/ЄЕС щодо поступового впровадження принципу рівного ставлення до чоловіків і жінок у соціальному забезпеченні стала важливим кроком до уніфікації підходів у сфері соціального страхування.

Окрім того, глобалізація сприяє поширенню інноваційних рішень у сфері соціального захисту, які базуються на міжнародному досвіді. Наприклад, використання електронних платформ для реєстрації та обліку соціальних виплат, запроваджене в Естонії, є результатом інтеграції глобальних практик.

Таким чином, гармонізація правових систем у сфері соціального захисту є важливим фактором для забезпечення соціальної справедливості, захисту прав і свобод громадян у глобалізованому світі.

Процес гармонізації правових систем соціального захисту стикається з низкою викликів, які впливають на його ефективність. Серед них ключову роль відіграють економічні, культурні та правові бар'єри.

Економічні бар'єри пов'язані з нерівністю між країнами у фінансових можливостях для забезпечення соціального захисту. Наприклад, країни, що розвиваються, часто не можуть забезпечити стандарти, передбачені міжнародними конвенціями, через обмеженість ресурсів. Це призводить до створення нерівних умов для громадян різних держав. Так, у країнах з низьким рівнем доходів частка витрат на соціальний захист у ВВП значно нижча, ніж у розвинених державах. Наприклад, у Швеції цей показник сягає понад 25%, тоді як у більшості країн Африки - менше 5%.

Культурні бар'єри виникають через розбіжності у традиціях, релігії та соціальних моделях, що формують підходи до соціального захисту. Наприклад, у країнах Азії соціальна підтримка часто базується на сімейних зв'язках, тоді як у Європі пріоритет надається державним програмам.

Правові бар'єри включають відмінності у правових системах країн. Різні держави використовують континентальну, загальну або змішану системи права, що ускладнює розробку універсальних підходів. Наприклад, США дотримуються загального права, яке відрізняється від системи, що діє у країнах Європейського Союзу.

Міжнародні організації відіграють ключову роль у подоланні цих бар'єрів, сприяючи гармонізації правових систем соціального захисту. Організація Об'єднаних Націй (ООН) створює рамкові документи, такі як

Загальна декларація прав людини, які визначають базові принципи соціального захисту, зокрема право на соціальне забезпечення (ст. 22).

Міжнародна організація праці (МОП) розробляє конвенції та рекомендації, які встановлюють стандарти соціального захисту. Наприклад, Конвенція МОП №118 про рівноправність у соціальному забезпеченні спрямована на забезпечення рівних прав для громадян різних держав.

Європейський Союз (ЄС) є прикладом успішної регіональної гармонізації. Завдяки таким документам, як Європейський соціальний хартія та Директива 2011/24/ЄС про права пацієнтів у транскордонній охороні здоров'я, країни-члени мають спільні підходи до соціальних гарантій [76]. Наприклад, кожен громадянин ЄС має право на медичну допомогу в іншій країні Союзу на тих самих умовах, що й місцеві жителі.

Хоча процес гармонізації стикається з численними викликами, роль міжнародних організацій є критичною для створення загальних підходів і подолання бар'єрів. Їх зусилля сприяють вирівнюванню соціальних стандартів та забезпеченню рівних прав для всіх.

Гармонізація правових систем соціального захисту відкриває для України низку перспектив, зокрема у контексті адаптації кращих міжнародних практик. Зарубіжний досвід пропонує кілька цінних підходів, які можуть бути інтегровані в національну систему соціального захисту з метою підвищення її ефективності:

1. Уніфікація соціальних стандартів.

Україна може впровадити мінімальні стандарти соціального захисту відповідно до міжнародних конвенцій. Європейська соціальна хартія передбачає базові соціальні права, включаючи право на охорону здоров'я, освіту та соціальне забезпечення. Наприклад, Директива Ради ЄС 79/7/ЄЕС зобов'язує забезпечити рівний доступ чоловіків і жінок до соціальних виплат. Інтеграція цих стандартів сприяє гармонізації національного законодавства з європейськими нормами, що є важливим кроком до євроінтеграції.

2. Технологізації процесів соціального забезпечення.

Естонія є прикладом використання електронних платформ для надання соціальних послуг, що значно підвищує прозорість та ефективність. Реєстрація соціальних виплат через цифрові системи дозволяє уникнути корупції та зменшити витрати на адміністрування. В Україні можна адаптувати цей досвід через розвиток державної платформи «Дія», зокрема шляхом інтеграції нових модулів для соціального забезпечення.

3. Інтеграція інноваційних фінансових моделей.

Успішним прикладом є модель універсального базового доходу (УБД) у Фінляндії, яка демонструє, як мінімізувати рівень бідності. Для України така модель може бути реалізована на регіональному рівні як експериментальний проєкт із залученням міжнародних донорів. УБД може забезпечити фінансову стабільність найуразливішим категоріям населення, особливо в умовах воєнного стану.

4. Покращення регуляторних механізмів.

Канадська модель соціального страхування пропонує комбінований підхід, що поєднує державні та приватні механізми. Це дозволяє зменшити навантаження на державний бюджет і залучити приватні страхові фонди. В Україні таке поєднання може бути корисним для пенсійної реформи.

Гармонізація правових систем соціального захисту України в умовах глобалізації відкриває широкі перспективи для зміцнення соціальної стабільності та інтеграції в європейський простір. Аналіз зарубіжного досвіду демонструє ефективність таких підходів, як уніфікація соціальних стандартів, технологізація процесів, впровадження інноваційних фінансових моделей та покращення регуляторних механізмів.

Запровадження мінімальних соціальних гарантій, адаптованих до положень Європейської соціальної хартії, сприятиме зменшенню соціальної нерівності та розширенню прав громадян. Впровадження цифрових платформ для обліку та реєстрації соціальних послуг підвищить прозорість системи та знизить адміністративні витрати. Використання універсального базового доходу, як у Фінляндії, може бути ефективним інструментом у боротьбі з бідністю, особливо в умовах кризових ситуацій. Інтеграція державних і

приватних страхових механізмів дозволить зменшити навантаження на бюджет та забезпечити гнучкість системи (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Перспективи гармонізації правових систем соціального захисту

Показник	Опис	Зарубіжний досвід	Можливість адаптації в Україні
Уніфікація соціальних стандартів	Мінімальні соціальні гарантії відповідно до Європейської соціальної хартії та директив ЄС	ЄС (Директива 79/7/ЄЕС)	Впровадження європейських стандартів у трудове та соціальне законодавство
Технологізація процесів	Використання цифрових платформ для надання соціальних послуг	Естонія	Інтеграція модулів соціального забезпечення в платформу «Дія»
Інноваційні фінансові моделі	Універсальний базовий дохід як інструмент подолання бідності	Фінляндія	Пілотний проєкт на регіональному рівні
Регуляторні механізми	Поєднання державного та приватного страхування для підвищення ефективності системи	Канада	Реформа пенсійної системи через залучення приватних страхових фондів

Водночас успіх гармонізації залежить від комплексного підходу, що враховує економічні, соціальні та культурні особливості України. Для ефективної реалізації цих змін необхідно здійснити такі кроки:

1. Внести зміни до законодавства з метою адаптації міжнародних стандартів.
2. Створити пілотні проєкти на основі інноваційних фінансових моделей.
3. Забезпечити навчання та підтримку для громадян і державних службовців у використанні нових цифрових інструментів.

Таким чином, гармонізація правових систем соціального захисту не лише сприятиме покращенню якості життя населення, але й зміцнить позиції України як сучасної європейської держави з високими соціальними стандартами.

ВИСНОВКИ

Міжнародний досвід правового забезпечення соціального захисту свідчить про значну різноманітність підходів до вирішення соціальних проблем, які є невіддільною частиною розвитку будь-якого суспільства. Ключовою особливістю сучасних систем є їхня здатність адаптуватися до нових викликів, таких як старіння населення, глобалізація, економічна нерівність та міграційні процеси. Соціальний захист є основним інструментом забезпечення соціальної стабільності в суспільстві. Різні моделі соціального захисту, що використовуються в різних країнах, доводять, що ефективна система повинна враховувати як історичний контекст, так і сучасні реалії.

Для України це питання є критично важливим у зв'язку зі зростанням нерівності, міграційними викликами та економічною нестабільністю. Вивчення міжнародного досвіду дозволяє краще зрозуміти, як адаптувати існуючі системи до нових реалій.

Одним із ключових результатів аналізу є розуміння важливості балансу між універсальними та страховими підходами. Наприклад, скандинавська модель надає перевагу універсальному доступу до соціальних послуг, що забезпечує високу соціальну рівність, тоді як континентальна модель акцентує увагу на соціальному страхуванні як основі для фінансової стійкості. Англосаксонська модель демонструє ефективність у використанні ринкових механізмів, але водночас виявляє ризики посилення нерівності. Континентальна модель забезпечує соціальні виплати через страхові внески працівників і роботодавців, що створює фінансову стійкість системи. Однак вона обмежує доступ до послуг для безробітних або неформально зайнятих. Змішані моделі, які поєднують елементи універсальних і страхових систем, забезпечують гнучкість і здатність адаптуватися до різних умов.

Для України найбільш прийнятними є змішані моделі, які дозволяють адаптувати сильні сторони кожної системи до національних реалій.

У роботі проаналізовано, як правові системи різних країн забезпечують реалізацію принципів соціального захисту:

в Німеччині детально регламентовані страхові механізми в Кодексі соціального права;

в Швеції універсальний підхід до соціальних виплат та забезпечення рівності;

в США страхові програми, що фінансуються за рахунок внесків громадян та роботодавців.

Для України важливо оновити нормативно-правову базу, інтегрувавши ключові принципи міжнародних стандартів, таких як Конвенція МОП №102 та Європейська соціальна хартія.

Важливим компонентом розвитку соціальних систем є інноваційні підходи. Успішний досвід Естонії, Сінгапуру та Швеції у цифровізації соціальних послуг доводить, що автоматизація та використання технологій дозволяють знижувати витрати, підвищувати прозорість та забезпечувати ширший доступ до програм. Використання великих даних для прогнозування потреб громадян у Великобританії та Нідерландах є прикладом сучасного управління ресурсами. У свою чергу, державне-приватне партнерство, як у США та Австралії, створює можливості для фінансового посилення соціальних систем. Фінляндія експериментує з універсальним базовим доходом, що дозволяє забезпечити мінімальний рівень доходу для найбільш вразливих категорій.

Для України пріоритетними є розвиток цифрових платформ («Дія»), інтеграція нових модулів для соціального забезпечення та пілотне впровадження базового доходу.

Сучасні виклики, такі як старіння населення, потребують не лише реформування пенсійних систем, але й створення нових програм, орієнтованих на активне старіння та довготривалу підтримку літніх людей. Економічна нерівність та глобалізація вимагають розробки політик, спрямованих на

підтримку рівних можливостей для різних груп населення, зокрема шляхом забезпечення доступу до якісної освіти, охорони здоров'я та житлових умов.

Було відмічено, що особливе місце у розвитку соціального захисту посідає міжнародне співробітництво. Ініціативи таких організацій, як ООН, МОП, Світовий банк та ЄС, сприяють створенню універсальних стандартів, гармонізації соціальних політик і забезпеченню технічної та фінансової підтримки для країн, які реформують свої соціальні системи. Наприклад, ініціатива МОП «Social Protection Floors» є важливим кроком до забезпечення мінімальних соціальних стандартів у глобальному масштабі.

Зокрема в дипломній роботі розроблено детальні рекомендації для вдосконалення системи соціального захисту:

Цифровізація послуг: створення інтегрованої платформи для обліку та реєстрації соціальних виплат, що мінімізує корупцію та забезпечує доступність.

Реформування пенсійної системи: запровадження накопичувальної складової та розвиток державного-приватного партнерства.

Підтримка сімей: адаптація досвіду Швеції щодо гендерної рівності у декретних відпустках та фінансової підтримки багатодітних сімей.

Адаптація міжнародних стандартів: інтеграція принципів Конвенції МОП №102 у національне законодавство.

Таким чином, аналіз міжнародного досвіду підкреслює, що успішна система соціального захисту базується на принципах прозорості, фінансової стійкості, інклюзивності та адаптивності. Інноваційні підходи стають не лише інструментом вирішення сучасних проблем, а й засобом зміцнення довіри громадян до соціальних інституцій. Подальші дослідження мають зосереджуватися на можливостях інтеграції найкращих практик для створення гнучких і ефективних систем, здатних реагувати на глобальні та локальні виклики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова Т.Ю. Міжнародний досвід соціального страхування. Київ: Наукова думка, 2016. 234 с.
2. Андерсен Т. Принципи соціального захисту в країнах ЄС. Київ: Ніка-Центр, 2018. 256 с.
3. Астрономія : навч. посіб. / І.А. Климишин та ін. Одеса: Астропринт, 2012. 352 с.
4. Бергер Л. Сучасні моделі соціального забезпечення. Лондон: Oxford University Press, 2017. 312 с.
5. Білик Р.О. Соціальна політика : підручник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 289 с.
6. Бойко, О.В. Міжнародна співпраця у сфері соціального захисту: теорія та практика. Київ: Наукова думка, 2020. 324 с.
7. Бондаренко М., Макаренко А. Методика розробки механізму рефлексії для об'єктно-орієнтованого програмування в ЄС. Новий колегіум. 2016. №1. С. 57-60.
8. Боярин М.В., Нетробчук І.М. Основи гідроекології: теорія й практика: навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2016. 365 с.
9. Василенко В.О. Інноваційні підходи в управлінні соціальним захистом: сучасні виклики та перспективи. Київ: Наукова думка, 2018. 250 с.
10. Василенко В.О. Інноваційні підходи в управлінні соціальним захистом: сучасні виклики та перспективи. Київ: Наукова думка, 2018. 250 с.
11. Вільгельм Г. Інновації в охороні здоров'я: європейський досвід. Берлін: Springer, 2021. 144 с.
12. Вітте Л. Європейська соціальна модель і соціальна згуртованість: яку роль відіграє ЄС? *Фонд ім. Фрідріха Еберта*, 2006.
13. Волошин Є.А. Міжнародні моделі правового забезпечення: оптимізація системи соціального захисту населення. Студенти та молодь – для майбутнього країни : матеріали VIII міжнар. наук.-практ. конф. здобувачів

вищої освіти та молодих учених (м. Харків, 14–15 листопада 2024 р.) : у 3 т. Харків : БННППІ ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2024. Т. 2. С. 15-17.

14. Воронова, Л.К. Електронне урядування: теорія та практика. Київ: Наукова думка, 2020. 256 с.

15. Головка Л.О. Соціальний захист в умовах трансформації економіки. Львів: Видавництво ЛНУ, 2018. 142 с.

16. Григор'єв А. Моделі соціального захисту в пострадянських країнах. Київ: Генеза, 2019. 172 с.

17. Грیشнова О.А. Соціальний захист населення: проблеми та перспективи розвитку. Київ: КНЕУ, 2015. 256 с.

18. Дмитришин, М.О., Горан, Т.П. Розвиток електронного соціального захисту в умовах цифрової економіки. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2023. 285 с.

19. Долішній М.І. Соціальна політика в умовах глобалізації: виклики для України. Київ: Наукова думка, 2018. 256 с.

20. Долішній М.І. Соціальна політика в умовах глобалізації: виклики для України. Київ: Наукова думка, 2018. 256 с.

21. Європейська комісія. Інновації у соціальному захисті: транснаціональний підхід. Брюссель: EC Press, 2019. 112 с.

22. Європейська комісія. Інтеграція соціального захисту в країнах ЄС. Брюссель: EC Press, 2019. 98 с.

23. Європейська комісія. Програми обміну досвідом у соціальному захисті. Брюссель: EC Press, 2020. 98 с.

24. Європейська соціальна хартія у системі джерел права соціального забезпечення. *Право і громадянське суспільство*, 2018.

25. Європейська соціальна хартія. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.coe.int/en/web/european-social-charter>.

26. Європейський соціальний фонд. Інновації в соціальному захисті. Люксембург: Horizon Europe. Programme Guide. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. 150 с.
27. Європейські соціальні стандарти та їх імплементація в Україні. *Академічний огляд*, 2011.
28. Завадський В. Система соціального захисту у глобалізованому світі: проблеми та перспективи. Київ: Наукова думка, 2019. 240 с.
29. Звіт МОП «Social Protection in Crisis and Recovery» [Електронний ресурс]. Geneva: ILO, 2021. Режим доступу: <https://www.ilo.org>.
30. Йоханссон Б. Державна політика та інвестиції в людський капітал. Стокгольм: Norstedts Juridik, 2016. 218 с.
31. Іванова Т.П. Розвиток системи соціального захисту у країнах з розвиненою економікою // *Журнал економічних досліджень*. 2017. № 5. С. 34-40.
32. Історія соціальної політики та соціального захисту : монографія / за ред. О. В. Кирилюка. Київ: Наукова думка, 2020. 315 с.
33. Кваша О.С. Моделі соціальної політики країн ЄС у забезпеченні розвитку людського потенціалу в контексті поглиблення євроінтеграційного процесу. *Регіональна економіка та управління*, 2018.
34. Кириленко О.В. Соціальна політика: зарубіжний досвід і уроки для України. Харків: Вид-во ХНУ, 2019. 178 с.
35. Кім Ю. Соціальна підтримка в Азії: традиції та сучасність. Сеул: Academic Press, 2020. 198 с.
36. Ковальчук І.І. Соціальна політика: виклики глобалізації. Львів: Світ, 2019. 280 с.
37. Лебедев, О.М. Цифровізація державного управління: виклики та перспективи. Київ: Інститут модернізації освіти, 2021. 312 с.
38. Малюга Л.Ю. Європейські соціальні стандарти в контексті права на соціальний захист в Україні. *Підприємство, господарство і право*, 2019.

39. Мартиненко П.М. Порівняльний аналіз моделей соціального забезпечення в світі // Соціальна політика. 2018. № 12. С.18-22.
40. Міжнародна організація праці. Розширення соціального захисту: Практичні рекомендації. Женева: МОП, 2021. – 124 с.
41. МОП. Конвенція №102 про мінімальні стандарти соціального забезпечення. Женева: МОП, 2015. 64 с.
42. Мочерний С.В. Економіка соціального захисту : підручник. Львів: Світ, 2019. 432 с.
43. ООН. Цілі сталого розвитку: План дій до 2030 року. Нью-Йорк: UN Publications, 2015. 123 с.
44. Остапчук О. Реформування системи соціального захисту в Україні та інших державах. *Матеріали конференції ТНТУ*, 2016.
45. Особливості соціального захисту в Азії // *Регіональні дослідження*, 2020. № 4. С. 40.
46. Петренко Л.М. Інноваційні технології в соціальній роботі. Одеса: Фенікс, 2020. 200 с.
47. Петрова, М. І. Інноваційні підходи до соціального захисту: досвід ЄС. Харків: Право, 2018. 256 с.
48. Пономарів О.Д. Культура слова: мовностилістичні поради. 2-ге вид., стер. Київ: Либідь, 2001. 240 с.
49. Рада Європи. Посилення соціального захисту в Україні. *Офіс Ради Європи в Україні*, 2023.
50. Романенко В.В. Соціальні інновації: ефективність і перспективи. Донецьк: ДонНУ, 2017. 180 с.
51. Свалфорс С. Ставлення до соціального захисту в Європі: головні результати четвертої хвилі. *Європейське соціальне дослідження*, 2008.
52. Сінгапурська модель соціального захисту: сучасні виклики // *Академічний огляд*, 2011. № 1. С. 18.
53. Сидоренко В.П. Моделі соціального захисту в країнах пострадянського простору. Донецьк: ДонНУ, 2017. 198 с.

54. Сидоренко М.П. Управління системою соціального захисту: теорія і практика. Харків: Право, 2016. 320 с.
55. Синчук С.М. Модель національної системи соціального забезпечення в контексті європейського напрямку розвитку України // Право України. 2016. № 8. С. 17–23. URL: <https://www.academia.edu>.
56. Сміт Д. Превентивні підходи до соціального забезпечення: міжнародний досвід / Д. Сміт. Нью-Йорк: Palgrave Macmillan, 2019. 274 с.
57. Соціальний захист та соціальне забезпечення: аналітична записка / Асоціація міст України. 2023. URL: <https://auc.org.ua>.
58. Ткаченко М. Моделі соціального захисту населення в країнах-членах Європейського Союзу // Вісник Національного університету "Острозька академія". Серія: Економіка. 2020. Вип. 18. С. 95-102. URL: <https://ir.nmu.org.ua>.
59. Цілі сталого розвитку ООН 2030: офіційний вебсайт [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://sdgs.un.org/goals>.
60. Цілі сталого розвитку: на шляху до 2030 року. ООН, 2015. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://sdgs.un.org>.
61. Brown A. Market Mechanisms in Welfare Systems. Boston: Academic Publishing, 2021.
62. Johnson K. Universal Welfare: Scandinavian Models // Social Policy Journal, 2019. № 3.
63. Peterson R. The Role of Progressive Taxation in Social Systems // Economic Review, 2020. № 8.
64. Smith J. The Anglo-Saxon Welfare Model: Challenges and Perspectives. London: Policy Press, 2018.
65. Lee H. Family Values in Social Protection in Asia. Seoul: Economic Research Institute, 2020.
66. Brown A., Peterson R. Mixed Models of Social Welfare: A Comparative Study. Cambridge: Cambridge University Press, 2021.
67. Lee Y. S. Welfare Policies in Asia: Tradition and Innovation. Tokyo: Nippon Press, 2020.

68. Wang J. Community-based Welfare Systems in China and Japan. – Beijing: Peking University Press, 2019.
69. Smith K. Comparative Welfare State Models. – Oxford: Oxford University Press, 2021.
70. Convention (No. 102) concerning Minimum Standards of Social Security [Электронный ресурс] // International Labour Organization. – Режим доступа: <https://www.ilo.org>.
71. Universal Declaration of Human Rights [Электронный ресурс]. – United Nations, 1948. – Режим доступа: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>.
72. The Social Protection Floors Recommendation, 2012 (No. 202) [Электронный ресурс] // International Labour Organization. – Режим доступа: <https://www.ilo.org>
73. Esping-Andersen G. The Three Worlds of Welfare Capitalism. Princeton University Press, 1990. 248 p.
74. Social Protection in Europe: Comparative Analysis and Policy Options. European Commission Report, 2020.
75. World Bank. The State of Social Safety Nets 2020. Washington: World Bank Publications, 2020. 208 p.
76. Kenworthy, L. *Social Democratic America*. Oxford University Press, 2014.
77. OECD. Digital Government Review of Estonia. Paris: OECD Publishing, 2021.
78. E-Governance Academy. E-Estonia: Digital Society Development. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ega.ee>
79. Smart Nation Singapore. Digital Services for Citizens. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://smartnation.gov.sg>
80. Försäkringskassan Sweden. Annual Report 2023. – Stockholm, 2023. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://forsakringskassan.se>
81. United Nations. Social Protection Floors Initiative. New York: UN Publications, 2020. 98 с.

82. International Labour Organization. Minimum Standards of Social Security (Convention No. 102). Geneva: ILO, 2021. 84 c.

83. Horizon Europe. Programme Guide. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. 150 c.

84. USAID. Social Contracting in Social Protection: Annual Report. Washington, DC: USAID Press, 2020. 78 c.

85. UNICEF. Social Protection Systems Strengthening. New York: UNICEF, 2020. 102 c.